

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (60)
(жнівень)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё жніўня	...c. 2.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: Але́с ГІБОК-ГІБКОЎСКІ пра ўгодкі путча	...c. 3.
«КРЫТЫКА»: Леанід ГАЛУБОВІЧ пра Генадзя БУРАЎКІНА	...c. 4.
«ПАЭЗІЯ»: «Тайны знак» Генадзя БУРАЎКІНА	...c. 5.
«ПРОЗА»: сатырычнае апавяданне Кузьмы Вясёлага	...c. 6.
«ПАЭЗІЯ»: «Штырхі» Віктара СЛІНКО	...c. 7.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: фрагменты аповесці Сяргея ПЯТРОВА «Мейлах у каstryчніку»	...c. 8-9.
«ПЕРАКЛАД»: «Усмешка на вуснах павешанага»: Велямір ХЛЕБНІКАЎ у перастварэнні Міколы ПАПЕКІ	...c. 10.
«ПРОЗА»: «Трэцяя выснова» Міколы КАСЦЮКЕВІЧА	...c. 11.
«ФРАГМЕНТЫ»: Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК: пра беларускую Вільню і Радаславу АСТРОУСКАГА	...c. 12-13.
«ЭС»: «Відарыся» Алеся ПАШКЕВІЧА	...c. 14.
«КРЫТЫКА»: рэзум Веранікі СТРАЛЬЦОВАЙ пра творчасць Альвы СЯМЁНАВАЙ	...c. 15.
«КАЛЕЙДАСКОП»: інтэрв'ю з Віталем Рыжковым	...c. 16.

► ПАЗІЦЫЯ

ПУЛЬС. БЕЛАРУСКІ РОЗГАЛАС

Антон Тарас, naviny.by

Нягледзячы на дэфіцит валюты, жыццё ў беларускім горадзе па-ранейшаму цудоўнае. Але не па серадах. Па серадах на вуліцу лепш не выходзіць. Бо ці мала што?! Падбягуць, скопяць невядомыя ў цывільнай вopратцы, звалакуць вас Бог ведае куды... Шукаі пасля па турмах.

«Адзінае з таго нямногага, чаму вучыць гісторыя, — што перамены ў лепшы ці горшы бок адбываюцца часцяком тады, калі іх патрабуюцца нашы сэрцы й нашы душы. Гэта значыць, што жывучы ў блаславёных часах са светаадчуваннем акаянных дзён, мы міжволі спрыяем прыходу апошніх», — напісаў Сяргей Дубавец.

Кажучы пра «акаянныя дні», Дубавец адштурхоўваеца ад аднайменнага твора Івана Буніна. У дзённіку часоў станаўлення ўлады бальшавікоў расійскі пісьменнік распавядае пра бясчынствы, маральную дэградацыю і знішчэнне лепшага з нажытага ў мінулым. «Прыблізна гэтак многія ўспрымаюць і сέнняшнюю сітуацыю ў Беларусі», — адзначае Сяргей Дубавец. Камісары ўяўляюцца Івану Буніну ўчорашнімі катаржнікамі, Ленін — жывёлай, Расія — адным вялікім канцом свету; «прыблізна гэтак шмат хто выказаеца пра сέнняшні рэжым у Беларусі. Нават слова падбіраюцца тыя самыя».

Разам з тым, беларускі публіцыст падкрэслівае, што час, апісаны Іванам Буніным, адразніваеца ад нашага, бо ў расійскага літаратара «ледзьве не ў кожным радку — факты масавага бясчынства, рабунку й забойстваў».

«Уражвае тое, што наш час у парынні з апісаным у Буніна — не тое, што не такі, а процілеглы яму. Ніхто не жыве ў пастаяннай боязі быць зараз і ні за што забітым, не чытае ў газетах пра масавыя расстрэлы і пагромы на суседній вуліцы. Але слова для харектарыстыкі сваёй эпохі людзі часцяком падбіраюць тыя самыя, «максімальныя», — адзначаў Дубавец.

З часу публікацыі гэтага цытаванага мною твора прыйшлі два гады, і перыйд гэтак званай «лібералізацыі» скончыўся. У якой ступені спрыялі таму «максімальныя» слова некаторых выбаршчыкаў, палітыкаў, журналістаў — пытанне асобнае. Але навіны

пра тое, як супрацоўнікі праваахоўных органаў наступіў каленам на горла пенсіянера Уладзіміру Марозаву; як суддзя аштрафаў аднарукага Канстанціна Капліна за плясканне ў далоні; як міліцыя арыштоўвала звычайных пакупнікоў гіпермаркета «Гіпа» — ясна сведчаць: акаянныя дні вяртаюцца. Чаго толькі вартыя чуткі пра цяжарную кабету, якая страціла дзіця ў выніку неапраўданага затрымання «плюзім ў цывільнай вopратцы»?! (Натуральна, «чуткамі» гэтые шакуючы факты я называю толькі таму, што сама пацярпела лічыцца за лепшае не канктаванацца зараз з прэсай).

Наконт затрыманняў мінакоў пісьменнік-дисідэнт паведамляе: «У 1927-м годзе, калі пакорлівасць

яшчэ не настолькі размякчыла нашыя мазгі, на Серпухоўскай плошчы ўдзень два чэкісты спрабавалі арыштаваць жанчыну. Яна ахапіла ліхтарны слуп, начала кричаць, не давацца. Сабраўся натоўп. (Патрэбна была такая жанчына, але патрэбны ж быў і такі натоўп! Прахожыя не ўсе апусцілі вочы, не ўсе паспышалісь шмыгнуць міма!) Паспешлівія гэтых рабяты а сразу сумеліся. Яны не могуць [працаўніцы] пры святле грамадства. Яны селі ў аўтамабіль і ўцяклі. (І тут бы жанчыне адрэзу на вакзалі і з'ехаць! Але яна пайшла начаваць дадому. І ўначы адvezлі яе на Лубянку).»

Вядома, выпадковых (і невыпадковых) мінакоў, якіх арыштуюваюць у наш час у сувязі з антыўрадавымі пратэстамі па серадах, не чакае расстрэл. «Гісторыя паўтараеца двойчы: першы раз у выглядзе трагедыі, другі — у выглядзе фарса», — заўважае нямецкі філософ Георг Вільгельм Фрыдрых Гегель. Не дзіўна, што праваахоўная сістэма звяртаеца да планавых затрыманняў, бо ж яна з'яўляеца непасрэднай пераемніцай сістэмы сталінскай, нічога істотна новага яе распарацьчыкі прыдумаць не здольныя (праўда, зараз «паспешлівія рабяты» не саромеюцца ані натоўпу, ані тэлекамер). Расстряляць не расстряляюць, але зняважаць справядлівасць і замахнуща на годнасць.

Грамадзянам, выпадковым грамадзянам, якія ніколі не ўдзельнічалі ў палітычнай барацьбе — што ім рабіць у такіх абставінах?

Грамадзянам, якіх ні за што хапаюць на вуліцах рабяты ў цывільнім і ў форме?

Грамадзянам, якія зрабіліся закладнікамі бесчалавечнай сістэмы?

Бегчы няма куды, заходняя мяжа — на візавым замку; не ў Сібір жа, як Андрэю Паўлу! (І каму захочацца пакідаць Радзіму, любых, справу з-за промыслу нейкіх «рабятаў»?!). Застаеца «хапацца за ліхтарныя слупы»: галасіць на цэлы свет пра беззаконне, якое чыніцца ў Беларусі.

СМИ аваязаныя дапамагчы данесці гэты голас да кожных вушэй і да кожнага неабыякавага сэрца.

НАВІНЫ

10 (2)

КОНКУРСЫ

ТЭАТР «ЛЯЛЬКА»
АБВЯШЧАЕ КОНКУРС
ПАЭТЫЧНЫХ П'ЕСАЎ
ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Віцебскі беларускі тэатр «Лялька» запрашае да супрацоўніцтва таленавітых айчынных паэтав-драматургаў незалежна ад узросту, досведу і членства ў пісьменніцкіх арганізацыях. На дадзены момант тэатр мае патрэбу ў п'есе, якая адпавядала б наступным патрабаванням:

- мяркуемы ўзрост гледачоў — ад 4-5 гадоў;
- здайманы дынамічны сюжэт з ненавязлівым выхаваўчым падтэкстам (фабула можа быць як арыгінальнай, так і запазычанай з фальклору ці сусветнай літаратуры);
- вершаваная форма ці, прынамсі, наяўнасць вялікай колькасці прыгожых і лёгкіх для ўспрымання вершаў на беларускай мове (мяркуеца выкарыстанне на сцэне аркестра з ліку артыстаў з выкананнем песні ў пад «жывую» музыку);
- аб'ём у памеры 12-17 старонак 14-м памерам стандартнага шрыфту.

Да разгляду прымаюцца таксама мастацкія пераклады твораў. У якасці ўсім вядомага прыкладу можна назваць «Кошын дом» С. Маршака.

Творы прымаюцца да разгляду на конкурснай аснове да 1 снежня 2011 года.

Тэл. у Віцебску: 37-34-61
e-mail: info@lialka.vitebsk.net

РОЗГАЛАС

ЗАЯВА САЛІДАРНАСЦІ

Саюз нямецкіх пісьменнікаў звязаны з адкрытым лістом да Аляксандра Лукашэнкі.

Нямецкія пісьменнікі і дзеячы культуры звязаліся да кірауніка Беларусі, пратэстуючы супраць прыгнёту і цензуры ў Рэспубліцы Беларусь. Ліст да А. Р. Лукашэнкі падпісалі старшыня Саюза нямецкіх пісьменнікаў Імре Торак (Imre Török), старшыня Акадэміі мастацтваў Клаус Штаек (Klaus Staek), старшыня нямецкага ПЭН-клуба Ёган Штрацер (Johano

Strasser), лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі па літаратуре Эльфрыда Елінек (Elfriede Jelinek) і Герта Мюлер (Herta Müller), а таксама іншыя пісьменнікі і дзеячы нямецкай культуры — усяго больш за 40 вядомых прадстаўнікоў літаратурнага і мастацкага асяродку Нямеччыны. Спіс тых, хто пад-

ЮБІЛЕЙ

ДА 100-ГОДЗЯ МІЛАША

Сайт «Родная Еўропа»
сумесна з інтэрнэт-часопісам
«ПрайдзіСвет» аў'яўляе
конкурс, які патрабуе ведання
роднай мовы (ці хуткага
«арыентавання на мясцовасці»
і ў слоўніках), а абяцае прызы
на мове Чэслава Мілаша.

Як вядома, сам Чэслав Мілаш лічыў сябе грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага, а дзяцінства правёў на Віленшчыне (што пазначана на ватава на «Пачатку кніжных дарог Беларусі»). Моўнае асяроддзе ў Шатэйнях, радавым маёнтку Мілашаў, было

даволі стракатым. Тут змяшаліся польская, літоўская, беларуская, габрэйская і расійская мовы. Найбольш падрабязна пра гэтыя мясціны распавядае аўтабіографічны раман Чэслава Мілаша «Даліна Ісы», напісаны ў 1956 г.

Узвесе канкурснатаў прапануецца спіс дыялектных слоў, якія сустракаюцца ў тэксце «Даліны Ісы». Многія з іх вядомыя і шырока ўжываюцца на паўночным Заходзе Беларусі, некаторыя ўласцівыя толькі канкрэтным рэгіёнам. Задача ўдзельнікаў — максімальная дакладна раскрыць іх значэнне.

Такім чынам:
Кіянка

трываю ініцыятыву, працягвае папаўняцца.

«Мы, інтэлектуалы і дзеячы культуры, асабліва ў Федэратыўнай Рэспубліцы Германія, востра адчуваєм адказнасць за дэмакратычную свабоды», — лічыць Імре Торак. Паводле яго словаў, пераслед апазыцыянеру, забарона нелаяльных уладам СМІ, прыгнёт крытычна настроеных культурных дзеячаў недапушчальны і вымагаючы асуджэння з боку ўсіх дэмакратычных сілаў.

Асабліва востра нямецкія пісьменнікі выступаюць супраць дзеяння так званых «чорных спісаў» пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва, чые творы неабгрунтавана прызнаюцца «шкоднымі для моладзі», а таксама вышеснілі з дзяржаўных газет і часопісаў, з перадачаў на

радыё і тэлебачанні, са сцэнаў канцэртных залаў і тэатраў. «Такая форма цензуры супярэчыць разуменню свабоды і разнастайнасці культуры і мастацтва», — гаворыць ў заяве, распаўсюджанай Саюзам нямецкіх пісьменнікаў.

«Мы хочам асаблівым чынам выказаць свою салідарнасць з нашымі прыгнечанымі беларускімі калегамі, — тлумачыць Імре Торак. — А таму вырашылі аддаць гэты адкрыты ліст амбасадару Рэспублікі Беларусь у Берліне».

З тэкстам адкрылага ліста да Аляксандра Лукашэнкі, а таксама з заявай Саюза нямецкіх пісьменнікаў (па-нямецку) можна пазнаёміцца на сайце грамадской арганізацыі: <http://vs.verdi.de/aktuelles/pressemeldungen/weissrussland>.

Швалетаць
Ройст
Клумпы
Вітнік
Шакалёк
Вікса
Сліжыкі

Адказы дасылайце на скрынку: rada@prajdzisvet.org.

Пераможца будзе вызначаны ў выніку надзвычайнай нарады рэдакцыі сайта «Родная Еўропа» ў верасні.

prajdzisvet.org

ПАЛІЦА

НОВЫЯ ВЫДАННІ САЮЗА
БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Элегія палескага
матыля: вершы. — Мінск: Кнігазбор,
2011. — 88 с. — Наклад 300 асобнікаў.
/ Бібліятэка Саюза беларускіх
пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»,
вып. 11.

Паэт Іван Лагвіновіч памёр 29 сакавіка 2011 года. Гэта кніга змясціла апошні, яшчэ ім самім складзены зборнік «Свекічныя трывутнікі» і яшчэ два дзясяткі лепшых вершаў, напісаных на працягу ўсяго творчага шляху. Адмысловыя лірычныя склад мастацкага мыслення і вычування паэта навідавоку. Шкада, што шырокое кола прыхільнікаў беларускай паэзіі мала ведае пра ягоны творчы плён. Укладальнікі і выдаўцы кнігі спадзяюцца, што з выхадам «Элегіі палескага матыля» самабытны талент Івана Лагвіновіча будзе заўважаны і належна ацэнены.

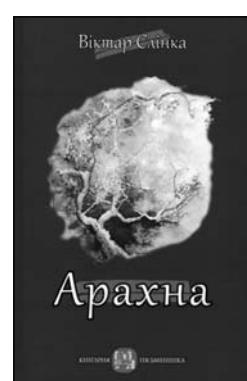

Эдгар ПО. Маска Чырвонае Смерці:
выбранныя навелы, вершы, эсэ.

— Мінск: Кнігазбор, 2011. — 472 с.
— Наклад 500 асобнікаў. — (Бібліятэка
Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня
пісьменніка», вып. 12; Бібліятэка
часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum».)

Віктар СЛІНКА.
Арахна: вершы,
эсэ, паэма. —
Мінск: Кнігазбор,
2011. — 204 с.
— Наклад
300 асобнікаў.
/ Бібліятэка
Саюза беларускіх
пісьменнікаў
«Кнігарня
пісьменніка», вып. 13.

Новую кнігу беларускага паэта склалі медытатыўная лірыка, авангардныя верлібры, эсэ «З наўгады лістападаўскіх халадоў» і паэма «Жбан, вада». Рэдактарам зборніка стаў Леанід Дранько-Майсюк.

Алесь ДУБРОУСКІ-САРОЧАНКАЎ. Эстэтыка
маўчання: вершы, паэма. — Мінск:
Кнігазбор, 2011. — 88 с. — Наклад 300.

асобнікаў. / Бібліятэка Саюза беларускіх
пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»,
вып. 14.

Другая паэтычная кніга Алесі Дуброускага (першая вышла ў 1997 годзе) адразніваецца шырынёй дыяпазону інтанаций: ад іроніі (раздел «Пароды без арыгіналаў») да філософска-багаслоўскай сур'ёзнасці (лірычна паэма «Новае неба»). Пры гэтым праз усю кнігу праходзіць адзін матыў — Слова і маўчанне...

Аксана ДАНІЛЬЧЫК. Сон, які немагчыма
забараніць: вершы. — Мінск: Кнігазбор,
2011. — 168 с. — Наклад 300 асобнікаў.
/ Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка», вып. 15.

Новая кніга паэты — актуальная єўрапейская паэзія з глыбока асабістымі, але зразумелымі і блізкімі кожнаму, хто спрабуе адказаць на вечныя пытанні, вобразамі, думкамі, ідэямі, якія складаюцца ў ланцужок рэфлексій, знакавы для арыгінальнай эстэтыкі аўтаркі. А змешчаныя ў кнізе пераклады з італіянскай мовы (творы Уга Фоскала, Александра Мандзоні, Луїджы Мерканціні ды інш.) сведчаць пра шматграннасць творчага жыцця А. Данільчык.

► ДРУК
**«ВЕРАСЕНЬ» №4
— УЖО ЛЕТАМ!**

Выйшаў з друку чарговы
нумар літаратурна-мастацкага
часопіса «Верасень».

Змест чацвёртага нумара склалі вершы Вольгі Паўлюкевіч, Алесія Емяльянава, Ганны Новік, Кропачкі (Руслана Юсуپава), Кацярыны Дубоўскай, Іны Севярын, Алесія Плоткі, Міколы Кандратава і Леаніда Дранько-Майсюка.

Проза прадстаўленая творамі Аліны Длатоўскай, Аляксея Палачанскага, Дар'і Збродавай, Кацярыны Глухоўскай, Настасі Кухарэнка, Паўла Ляхновіча.

У раздзеле «Пераклады» друкуюцца вершы Васіля Стуса і Эвы Ліпскай. Зацікавяць чытача і змешчаныя ў нумары артыкулы Ірыны Хадарэнка, Наталлі Пыску, Генадзія Лапаціна і Васіля Зёніка, гутаркі з Міхасём Скоблям і Уладзімірам Някляевым, рэцензіі Анатоля Мяльгуга і Вітаўта Мартыненкі, а таксама невядомыя вершы Анатоля Сыса з кнігі «Берагі майго юнацтва».

Пытайце «Верасень» № 4 на сядзібі ТБМ (Румянцева, 13) і ў «Акадэмкнізе». Дасылайце свае творы ў часопіс «Верасень» на электронны адрес: verasenches@gmail.com

РОЗДУМ

НА ПЕРАЛОМЕ: 20 ГАДОЎ ГКЧП

«Жнівеньскі путч 19–21 жніўня 1991 года — спроба антыканстытуцыйнага пераварота ў СССР, які ажыццяўляла кансерватывнае крыло кірауніцтва СССР і КПСС. Быў скіраваны на ўзнаўленне ў поўным аб'еме ўлады партыйна-дзяржаўнай наменклатуры. Мяцеж узначаліў Дзяржаўны камітэт па надзвычайнім становішчы (ГКЧП) у складзе А. Д. Бакланава, У. А. Кручкова, У. С. Паўлава, Б. К. Пуга, В. А. Стародубцева, А. І. Цізякова і Г. Янаева... Путч закончыўся правалам. Яго вынікамі было падзенне камуністычнага рэжыму і паскарэнне распаду СССР».

«БЭКИМ», 2004

Алесь ГІБОК-ГІБКОУСКІ

У лёссе дзяржаваў, як і ў лёсах людзей, ёсьць пэўныя дні, якія застаюцца своеасаблівай вяхой, ад якой пачынаецца адлік новай, ужо зусім іншай гісторыі быцця. Лепшай ці горшай — такое пытанне заўсёды хутчэй філасофскае, улічваючы адноснасць гэтага самага быцця...

Для мянен адным з такіх дзён стаўся дзень 19 жніўня 1991 года — Дзень Праабражэння Гасподня, або, як кажуць у народзе — Спаса. Гэты святы дзень прынёс усім нам у тым сумбурным шматколерным 91-м выразны знак — з яго пачалося імклівае фізічнае падзенне яшчэ адной Бабілонскай вежы — вялізной імперыі пад назваю СССР.

...Сустрэў я 19 жніўня 1991 года ў сваёй роднай вёсцы Рупейкі, што на Ваўкавышчыне. Гэта быў акурат апошні дзень майго чарговага адпачынку, які я тады традыцыйна праводзіў у бацькоў. Памятаю, што прачнуўся як ніколі рана, і калі выйшаў у кухню, дзе працавала радыёкропка, нешта ў яе «паводзінах» мне падалося дзіўным. Адтуль не гучалі, як звычайна, бадзёра-аптымістычныя «абуджальныя» навіны і песні, а дыктарка відавочна напружаным голасам агучвала нейкі тэкст. Як аказалася, гэта быў дыгрэктывныя дакументы «новай улады», якія толькі што ўзялі на сябе кіраванне СССР — ГКЧП. Паводле іх, у крэпкага дасоль, як агурочак, прэзідэнта СССР Міхаіла Гарбачова раптам радыкальна сапсаваўся стан здароўя і ён страціў магчымасць кіраваць краінай. І, зразумела, цяжкую ношу ўлады ўзяло на сябе новое кірауніцтва. Але што было дзіўным: яно было не персанальнym, а калектыўным — момант для савецкага менталітэту зусім нязвыклы.

З далейшай інфармацыі вынікала, што раптоўная «хвароба» Гарбачова дзіўным чынам супала з разгулам «негатыўных працэсаў» ва ўсёй краіне, якія, на думку ГКЧП-істая, пагражалі існаванню і яе самой. І яны бралі на сябе «сацыялістычныя абавязацельствы» тиях нехарошых працэсаўніц...

А на дэсерт дыктарка, давеўшы свой голас ледзь не да трагічнага надрыву, аўжаліла, што ў сталіцы СССР Москву ўводзяцца воінскія

часці, якія, мяркуючы па ўсім, і павінны быті ажыццяўвіць «навядзенне парадку»...

***

Стала відавочным, што ў Маскве дзяржавы пераварот. Што і казаць, настрой пасля пачутага быў не радасны... Рушыўся ўсе надзеі і спадзяванні на чакаемыя перамены да лепшага, якія ў апошнія некалькі гадоў сталі выкрысталізоўвацца даволі прадметна. Ужо некалькі гадоў адбываўся зрухі да дэмакратызацыі жыцця, да рэформавання стагніруючай сістэмы ўлады, а ў нас у Беларусі актыўна пачынаў уздымаць галаву нацыянальны рух. Ну а з ім уздыматі свае головы і мы — таях людзі, якія дзесь у глыбіні сваёй наскроў «асаўкаванай» душы здолелі захаваць маленкія расточки гэтага нацыянальнага. Здавалася, яшчэ трошкі — і жыццё зменіцца, а тут!..

Аглошаны, я выйшаў на ганак, дзе стаяў, абаўтраючыся на кіек, мой ужо добра прыціснуты шматлікімі гадамі і балічкамі бацька, і з горыччу падзяліўся пачутым. Бацька неяк здзіўлены паглядзеў на мяні і спакойна прамовіў: «То чуў ужо... Ды ты не хвалуйся, праз пару дзён ўсё гэта скончыцца!...». Яму, амаль што равесніку «Вялікага Октября», зраненаму ў дзвюх войнах, ад таго моманту заставалася жыць крыху больш за паўгода. Яшчэ менш было адпушчана народжанай «Октябрём» вялізной імперыі...

Як потым аказалася, бацька дакладна прадказаў лёс ГКЧП. Не думаю, што гэта было выпадкова. Відаць, на фінішы жыцця ў некаторых людзей абаўстраеца адчуваць насып часу і падзеяў. А можа вось так выявіла сябе чалавечая жыццёвая мудрасць, якая часам дае магчымасць не горай за вялікіх аналітыкаў прадказваць тиях падзеі?...

***

У той жа вечар 19 жніўня 1991 года я ўжо вяртаўся ў міжгароднім аўтобусе ў сталіцу Беларусі пад нягучыні гомані сваіх міжвольных спадарожнікаў. Пра маскоўскія падзеі амаль ніхто не гаварыў. Размовы былі звычайнія: пра жыццё, пра хлеб, пра дзяцей, якім хутка ў школу... Але, здаецца, у Баранавічах, на вольнае месца ля мяне падсеў дзядзька няпэўнага ўзросту, які быў крыху нападлітку і «з места ў кар'ер» асядлаў тэму ГКЧП. Сутнасць яго напаўцвярзай прамовы была немудрагелістай: нарэшце дачакаліся!

Спрачаща з ім у мянене не было ні жадання, ні сілаў, і я, як мог, адмоўчаваўся, але адчуваючы маю нязгоду, дзядзька «найядзджай» на мяне аж да Мінска. «А вы думалі, што ўжо ўсё, камуністам каю!»

Гэта вам не Чэхія і не Польшча. І нават не Чаушэску! Тут быў парадак і будзе! Яго яшчэ Сталін зладзіў! Нас не так праста скінуць! Дзядзька яўна атаясамляў сваю няголеную, з драным душком асабу з усёй усёмагутнай савецкай сістэмай. Цяжка сказаць, якою часткаю яе ён быў. Але хутчэй за ўсё стандартна віжоўская — звычайным «сексотам», які баяўся магчымага свайго выкрыцця і радаваўся, што «пранесла». Разам з тым не было сумненняў, што ён быў і тыповым прадстаўніком нашага народа, на жаль, у многім зламанага шматвекавою барацьбою за выжыванне. Логіка такіх заўсёды была простай і ў многім слушнай: новае несла нечаканасці, а з імі і проблемы...

***

Мінск сустрэў спакоем. Праўда, у адрозненне ад правінцыі, дзе ўспрымалі ўсё з філасофскай стаічнасцю, тут пра ГКЧП Гаварылі больш, але ўсё ж неяк адхілена, маўляў, якія нам розніца! Практычна ўсё беларускія СМІ добрасумленна надрукавалі агучылі ГКЧП-оўскія дырэктывы. Мяркуючы па ўсім, беларускае кірауніцтва ўспрымала тое, што адбылося 19 жніўня ў Маскве, як заканамернасць і пачынала паціху рыхтавацца да «зваротнага ходу». Балазе, у нас яго «адлегліць» была ці не самай найменшай у СССР. Беларуская «Вандэя», як ахрысціў тады БССР Алесь Адамовіч, пакуль не выйдзіла вялікай актыўнасці ў гарбачоўскай перабудове, і ГКЧП — гэта быў яе шанц.

Аднак Мінск не спяшаўся прымаць нейкія радыкальныя меры да «ўпрадакавання» сітуацыі, заняўшы чакальную пазицію. Ды і адчuvалася нейкай яго дэмаралізаванасць. Назаўтру, 20 жніўня, на плошчы, якія тады яшчэ насыпалі імі Леніна, сабралася некалькі тисяч людзей, якія выказалі актыўную нязгоду з падзеямі ў Москве,

нетрах Белавежы быў падпісаны канчатковы прысуд СССР.

Праз некалькі дзён пасля ГКЧП група дэпутатаў на чале з наўшым бравым генералам-касманаўтам Кавалёнкам рашуча ўнесла ў залу паседжанняў Вярхоўнага Савета БССР бел-чырвона-белы сцяг, а фармальны дасоль Дэкларацыі аб суверэнітэце быў нададзеная сіла закона. Гэта якраз тады, у жніўні 1991 года, Беларусь займела свой сапраўдны Дзень незалежнасці. Потым быў верасень, дзе пракамуністычнае большасць ВС хоць і са скрыпам, але ўсё ж выбrala «дэмакрата» Шушкевіча першай асобай дзяржавы і «дэю» зацвердзіла ненавісную «БНФ-аўскую» сімволіку. А потым быў і згаданы Віскулі. Але лёсаносным пераломам быў менавіта дзень 19 жніўня 1991 года.

***

Апошняе дзесяцігоддзе на постсавецкай прасторы відавочна ўздымаюць галаву прададжульнікі справы ГКЧП. Робяцца спробы аднавіць нешта накшталт былога СССР. У гэтым кантэсце доўгі час ладзіліся інтэграцыйныя працэсы паміж Беларуссю і Расіяй. Калі адхіліца ад чыста палітычнай рыторыкі, то хутчэй за ўсё і гэтыя спробы робяцца з самых лепшых памкненняў, бо наўрад ці ёсьць таякія палітыкі, якія б хацелі ліха свайму народу. Асабліва калі інтэграцыйная дамінанта ў ім і насымэрч пакуль яшчэ моцная. Але тых, хто ўзяў на сябе ролю збіральніка «заблукальных авечак» у новыя саюзныя «стакак», гісторыя відавочна, нічаму не навучыла. Замест выпрацоўкі метадаў, здольных крэўна зацікавіць магчымых удзельнікаў новага «СССР», яны выбралі традыцыйныя для сябе метады, не грэбуючы ні палітычным, ні эканамічным шантажам у дачыненні да былога «братоў-сясцёр».

«Хто ведае, ці не тут і насымэрч адна з прычын сённяшняга крэўсу беларускай эканомікі і фінансаў? Падкрэсліваю — адна з іх! Бы відавочна, што сённяшня беларускія ўлады зусім не зацікаўлены ў больш шчыльнай інтэграцыі Беларусі з Расіяй, добра разумеючы магчымыя наступствы для саміх сябе асабістых. Праўда, гэта ці не адзінае пытанне, у якім у нацыянальнаарыентаваных колаў суплярэчнасцяў з уладамі няма...

Што ж да ўзнаўлення СССР ці «Вялікай Расіі», то пакуль што гісторыя не ведае такога прыкладу, калі вялікі імперыі ўдавалася рэанімаваць...

***

З таго часу мінула 20 гадоў. Дрэнна ці добра было для нас усіх тое, што не стала КПСС, «сацыялізму», СССР, што мы жывём у незалежнай краіне? Пра гэта напісаныя горы даследванні і навуковых прац. Меркаванні на гэтыя конты, мякка кажучы, розныя і зусім не пліоралістычныя. Але, мяркуючы па ўсім, 20 гадоў у гісторычным кантэсце — яшчэ не даскатковы тэрмін, каб паглядзець на таях падзеяў зусім аўктыўна. Бы вядома — «Лицом к лицу — лица не увидатъ!».

ВОДГУК

З ПАЛЬНОВАЙ ТУГОЙ НА СЭРЦЫ

Леанід ГАЛУБОВІЧ

**Выход у свет чарговагай кнігі
паэта старэйшага пакалення
амаль заўсёды выклікае
запытанні і, часам, нават
пэўныы чытацкі недавер,
звязаны са звыклай за
дзесяцігоддзі аднастайнасцю
беларускага літаратурнага
працэса. Ну што можа быць
новага ў чарговым выданні
старога традыцыяналіста?
Ці не самапаўтор? Ці не
самаапраудненне?**

Гэтак ужо не раз бывала і ў мяне, бывае і цяпер. І дзіўна, што ў дадзеным выпадку мае дачасныя засцярогі былі дарэмнымі. Кніга вершаў і паэм вядомага паэта Генадзя Бураўкіна «Лісты да запатрабавання» (Мінск, «Кнігазбор», 2010) адклалася не толькі на майм стале, але, кажучы метафарычна, і ў майм сэрцы. Калі фармуляваць коратка і вызначальна (ацэнчана): кніжка сур’ённая і глыбокая. Так, у ёй няма зместавай і фармалістычнай навізны, але ёсць адкрытасць духоўнага (і душэўнага) чалавечага воліты. Не паказное павучанне (глядзіце, якія я!) не зануднае перажоўванне перажытага, а яго — рубцы, раны, шрамы — боль... Не фізічны, а — ўнутраны.

*Нясу сваю душу жывую
На невядомы мне парог...*

Пераасенсанаванне пражытага падтэкстава выявляеца нават у самых яго сучасных тэматычных вершах. Высновы робяцца не наўпрост, а ў спакойнай лірычнай танальнасці:

*Баяца сноў жаніхі-перастаркі
Яшчэ, напэўна, з часоў Міндоўга...
Асення кветкі не дужа яркія,
Але затое красуюць доўга.*

Я памятаю Генадзя Мікалаевіча яшчэ кіраўніком Беларускага тэлебачання. І тое, як скрупулезнай збираліся ім на перспектыву і разумна фармаваліся нацыянальныя творчыя сілы. Там, прыхаваныя пад яго крылом і асабістай апекай, «выжывалі» і бунтоўныя музыкі, і мастакі, і пісьменнікі, і паэты (у тым ліку Анатоль Сыс і аўтар гэтых радкоў). Нягледзячы

на свае пасады і партыйнасць, Г. Бураўкін як грамадзянін і мас-так заўсёды быў захавальнікам нацыянальнага духу, беларускай культуры і роднай мовы. Ніколі не здраджваў галоўнаму: кроўную і караням сваім.

Пяцьдзясят гадоў таму сваю рэзінзію ў часопісе «Беларусь» на першы яго зборнік «Майская просьні» тады яшчэ малады Міхась Стральцоў называў «Нараджэнне рамантыкі». Наўрад ці Міхась Лявонавіч з яго «арыстакратычным вычуваннем жыцця» мог памыляцца ў сваім вызначэнні.

Бо і сённяшні Бураўкін, праўда, ужо больш пэўна і пераканаўча, пацвярджае свае колішнія мройныя пасылы:

*I дарацца твой адзіны —
Не маўклівыя пагоркі,
Не туманныя нізіны,
А задулівыя зоркі...*

І хто б мог падумаць, што праз дваццаць трох гадоў ў тым жа выданні вядомы крытык Георгій Бярозкін сваю рэзінзу на ўжо шосты зборнік паэта назаве гэтак суха і вызначальна-акадэмічна: «Майстэрства стале» (Назаві сёняння хто з крытыкай так рэзінзу на шосты зборнік сучаснага вершаскладальніка, дык адназначна не абрэзца крываўды і папракаў...)!

Але гэта між іншым. Бо ўжо наступны зборнік паэта «Варта вернасці» (1978) быў неўзабаве адзначаны Дзяяржайной прэміяй імя Янкі Купалы. І хоць аўтар не аднойчы настойвае на сваёй абразнасці (на Богам дадзены талент), у гэтых яго творчых «рэмарках» няма ані блефу, ані наігранасці, а ёсць натуральнасць яго «масцякага стану душы»:

*Як стомленая песня на жніве,
Як самы першы жаўранак вясновы,
Мне голас быў.
I ён са мной жыве.
I шэпча мне свае скупыя слова...*

Я гэтаму абсалютна веру, бо тое пацвярджаеца ўсім паэтычнымі плёнамі Г. Бураўкіна. Дарэчы, у сямім зборніку нямала вершаў, якія тყыцаца тэмамі самой творчасці, здароўца і палемічнай па накалу (скажам, спрэчка з маладымі, неразуменне іх ніглізму ў верши «Адыходзяць хлопцы...»)... Чаго няма ў вершах, дык гэта сухой абыякавасці і мляўкасці да жыцця, як уласнага, так і грамадскага. Нярэдка такія адносіны носяць даволі жорсткі характар. Да прыкладу, уражвае ў чыста лірычнымі вершы такая нечаканая, як вырваная ў гранаце чака, канцоўка:

*Чым больш бязлітасны пастух,
Тым больш слухмянна сказіна...*

(Хто гэты пастух і якая гэта сказіна, я мяркую, тлумачыць не трэба.)

І тут жа паэт можа стрымана ўраўнаважваць сітуацыю такімі эмацыянальна-афарыстычнымі строфамі, нечым падобнымі на раскладку аксюмарана:

*Нахабствам зла пераляканы,
Ратуючы ад бедаў свет,
«Дабру быць трэба з кулакамі!» —
Аднойчы выгукнуў паэт.*

*Ды ў бітвах вечных
ци лакальных
Даўно заўважыў я адно:
Усе махаюць кулакамі,
Добра вось толькі не відно...*

Гэта як бы адказ на падвіслыя ў часе пытанні злабадзеннай беларускай рэчайнасці і на даўнія радкі расейскага славянафіла Станіслава Куняева.

Агулам, у вершах Г. Бураўкіна ставіцца вельмі шмат надзёных пытанняў, якія пакідаюцца без адказу альбо падразумываюць адказ ужо ў саміх пастаўленых пытаннях...

*Валакуць бясконцым цягам
На плячах бяду старую,
Нехта нас на заход цягне,
Нам аруць мячамі нівы,
Нам свінцом малоцяць збложжа.
I стаім мы сіратліва
На разбітым раздарожжы...*

Шмат вершаў грамадзянскага гучання, падчас рытарычна-прафесійных, але зразумельных сваімі пасыламі, адчуваннямі і эмоцыямі, за якімі стрыжнёва вызначаеца чалавечая пазіцыя грамадзяніна-беларуса, паэта-сучасніка:

*Угледзь i ў глухой, непрагляднай
начы
Прымроены водбліск зары...
Пакуль цябе слухаюць —
Не маўчи,
Пакуль цябе чуюць яшчэ —
Гавары!..*

Зрэшты сёняння ўжо і задоўжнае маўчанне гаворыць вельмі многое. Яно робіцца непаліткарэктным, яго асцерагаюцца ўлады: бо — што за ім?!

Аднак вяртаючыся да папярэдніх цытаты, паэт пры гэтым просіць не забываць:

*Цi элін ты,
Цi іудзей,
Цi з горада,
Цi з вёскі,
Будзь чалавекам між людзей,
Жыві законам Боскім...*

І тым самым папярэджвае паспалітага чытача свайго, што «ў невядомы свет вядзе// бязлітасная дарога»...

Ёсць у кнігцы вершы пра прыроду (не толькі чистая лірыка, а развагі пра прыроду чалавека, прыроду таленту і прыроду зладзейства), а таксама тонкія музычныя, эфірна-паэтычныя пасылы, кахання і любові. Напрошаваюць на цытаванне наступныя радкі:

*Замаўкае вуліца,
Пыл спадае ніц.
Палахліва тулыца
Сон да акані.
Да паркана хіліца
Ацяжэлы бэз.
На рыпучай мыліцы
Драч спяшае ў лес.*

(Пры чытанні ў памяці ўспільвае вядомая кожнаму беларусу тэлевізійная вячэрня «Калыханка» на слова паэта. Яшчэ адна нацыянальная няйтленка.)

Альбо гэтаке признанне:

*Хто ж вінаваты,
Калі так рана*

*Зіма на лузэ рыпіць палоззем
I пахмляеца
Нечакана
Душа жывая
Каханнем познім?..*

дзенасць. Не хаваць сябе ад свету, а ўбіраць гэты жорсткі свет у сябе.

*Я ў невядомы край не адлятаю,
Але нуды пазбыцца не магу.
Мне намятае
Замець залатая
На сэрца палыновую тугу...*

(Хацеў бы тут пункцірна абазначыць «падгледжаную» мной адну метафарычную близкасць і адначасную аддаленасць двух паэтаў — Г. Бураўкіна і М. Багдановіча. Чытаю ў «Лістах да запатрабавання»:

*Начамі выстылі барозны.
Лёг пад паветкаю народ.
Як свечкі,
Тонкія бярозы
Стаяць паныла ля дарог.*

А вось падобная асацыяцыя з «Вянкай»:

*Як мары, белыя бярозы
Пад сінявой начнай стаяць.
У небе зоркі ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжыца.*

Ці не праўда, у песні Г. Бураўкіна, размаўляючы з ім падчас выпадковых сустрэч, магу сказаць, што цэльнасць яго чалавечай асобы, як і творчай натуры, ніколі не выклікае ў мяне сумневу. У яго зямным чалавечым выпадку Грамадзянін і Паэт сышліся вельмі дарэчна і гарманічна. Хочацца верыць, што з Божай ласкі. Таму і пажадаць паэту хацелася б (замест юбілейных тостаў) паболей такіх вось паднебных узлётаў, як у гэтым яго нерукаворным вершы, каб яму як найчасцей удавалася лавіць

*Удачу тую,
Што здаўна ў пазії жыве.
I зусім нічога не каштуете,
I на небе воблачкамі плыве...*

Паэт, вядома, — дзіця Прыроды. Таму не будзем кіпіц і з гэтай яго шчырай просьбы:

*Ды хай паможа мне ў сявеши,
Каб у юнацкай гамане
Быў голас мой
Зусім не лішні
I свой пасад
Быў у мяне...*

Няхай і гэта спраўдзіцца!

28 жніўня вядомому беларускому паэту, лаўрэату Дзяяржайной прэміі Беларусі імя Янкі Купалы, грамадскому дзеячу, сябру Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Генадзю БУРАЎКІНУ спаўніеца 75 гадоў.

«Новы час» з «Літаратурнай Беларусью» шчыра жадаюць Генадзю Мікалаевічу здароўя, радасці, творчай нястомнасці і на доўгія дзесяцігоддзі «запатрабаваных» паэтычных лістоў — да Беларусі і яе вольнага народу!

▶ ВЕРШЫ

ТАЙНЫ ЗНАК

Генадзь БУРАЎКІН

***

Яно яничэ прыходзіць да мяне,
Кароткае, салодкае натхненне,
Як тайны знак,
Як маладое сненне,
Як зорка вечаровая ў вакне.

Схмялелую душу бярэ ў аблогу,
Шукае сцежку ў мройным тумане...
Яно яничэ прыходзіць да мяне
І празарэнне дорыць,
Дзякую Богу...

***

Я хацеў бы ўсё забыць.
Ды не ўдаецца.
Я хацеў бы ўсё вярнуць.
А не магу.
Надарвалася маё слабое сэрца
На вятрах,
На раздарожжясах,
На бягу.
Што было,
Таго ўжо сёння не паправіш.
Што ўпусціў,
Таго не вернеш з небыція.
Заклапочаны,
Стаю не перапрарве,
Не чакаючы палёгкі ад жыцця.
Пад вярбой забыты човен дрэмле ў скрусе.
Б'еца стомленая хвала аб вясло.
Я ж прасветлена
Дзіўлюся
І малися
Усяму,
Што на зямлі са мной было...

***

Мы ўсё ў сваім жыцці філосафы,
Шукаем тайны сэнс ва ўсім.
Справляем
Невідучым посахам
Намацашь шлях свой між асін,
Шыбуем да туманнай далечы,
На сонцам сцелены прасцяг,
Ніяк змірыцца не жадаючы,
Што ў гэтym свеце мы ў гасцях.

І ўсё лаўчымся,
Аж залишне,—
Ці грэх наўцягмы,
Ці бядя,—
Прапачай волій Усявышняга
Свае правіны апраўдаць...

***

Адвеку так было
І гэтак будзе,
Пакуль агмень нябесны не пагас:
Мінае час —
І з ім мінаючы людзі,
Мінаючы людзі —
І мінае час.

І мы адночы назаўсёды знікнем
За дымам,
За туманам,

За смугой.
І прыйдуць замест нас
Парафам звыклым
Нашчадкі нашы
З праўдаю другой.

Ці знойдуць яны ў нашым тлумным часе
Хаця б зярнітка для сваіх палёў?
Няўжо ім здасца —
Толькі з іх пачаўся
І ўздым,
І разгарненне,
І палёт?

А будзе ж перашэптувацца калоссе,
Аблокі плыць над гнёздамі буслоў...

Так хочацца,
Каб нешта засталося
Ад наших дзён,
Ад наших спраў
І слоў...

***

Пазты на пенсію не выходзяць,
Пакуль іх алоўкі радкі выводзяць,

Пакуль ім душу разрываве сумненне,
Пакуль іх на бой выклікае сумленне,

Пакуль ім жанчыны кахраныя сняцца,
Пакуль могуць вусны кілішка кранацца,

Пакуль яничэ хочацца ў свеце суроўым
Абнашчыцца вечным матуліным словам...

Пазтам не спіцца на панскім кіліме.
Яны не бываюць ніколі былымі.

Яны не старэюць,
Не паміраюць —
Яны,
Як высокія зоркі,
Загаююць...

***

Вечер страсае
Нясмеля і ціха
Золата першай асенняй красы.
Верасень
Ніжка на павуцінне
Кропелькі ранішнай чистай расы.

Гронкі цяжкія
Схілі рабіны.
Клённы
Калышуць крамянью медзь...
Колькі мы ў садзе не дарабілі,
Можна яничэ да змяркання паспець.

І калі неба
Ласкава і светла
Рантам аблыв запылены плот —
Гэта паважнае бабіна лета
Плача пасля перажытых турбот...

***

Так хочацца паўжыць без барацьбы,
Без балабонства,
Мітусні
І енку,
Не разбіваць разумныя ілбы
Аб тупасці і раўнадушия сценку,
Не слухаць больш нахабную хлусню,
Не бачыць верхаглядства і лайдацтва
І ў новы дзень,
Які з дэяцінства сню,
Хаця б краёчкам вока паўглядацца.
Ды дзе там —
Свет, здаецца, звар'яе,
Не можа ні змяніцца,
Ні спыніцца.

Як па падманнай д'яблавай вярсце
Ляціць сляпой улады калясніца.
І цягне ў бездань чорную
На дно

Паныльных будняў несканчоны шэраг.

Ніякага прасвету не відно,

Усё навокал —

Шэра,

Шэра,

Шэра...

А недзе ж ёсьць

І вольнай думкі ўзлёт,

І ўцешны смех,

І бліск вачэй ласкавы,

І паяднаны радасю народ...

Так хочацца дажыць да гэткай явы!

Так хочацца...

***

Апантана цінькае сініца,
Абудзіць спрабуе сумны сад...

Хочацца хаця б на міг спыніцца,

Азірнуцца сішана назад.

Прыгадаць пра жытве цвяроза,
На свой лёс зямны не наракаць,
Слухаць,

Як парытвае бяроза,

Як шуміць у чаратах рака.

Хай мінаюць за гадамі гody,
Пралятаюць хай за дніамі дні.

У прыроды хопіць прахалоды.

У прыроды хопіць цеплыні.

Пры спатканні познім

Ці расстанні

Нас яна ад ветру захіне

Восеню —

Барвовымі лістамі,

Квеценню вішнёвай —

Па вясне.

І яничэ дазволіць прычыніца
Да пагоркаў,

Крушиняў

І прысад...

Апантана цінькае сініца

І маўчыць зацягта сумны сад...

***

Манатонна,

Нудна

І гляніва

Сеецца асенні золкі дождж.

Набрыняла прахалодай ніва.

Лісце ў лесе скача басанож.

Шэрай коўдраю

Накрылі хмары

Выцвілы, маўклівы далягляд.

Адзінокі бусел

На папары

Робіць

Перад выраем

Аглад...

У дрымотнай цішыні трывожнай
Скурчылася волкая зямля
І змірыцца ўсё яничэ не можа,
Што ўжо ветрам дыхае зіма...

***

Снег пад нагамі хрупае,
Дол засцілае чорны.
Сыплюцца белыя крупы
У ветра вірлівия жорны.

Мяккаю пытляванкай
Усё наваколле запудрана.
Нібы млынар,
Ля ганка
Дуб азіраецца мудра...

***

Там,
Дзе сонца раннія
Над лугамі коціца,
Дзе вярба пахітая
Ля ракі маркоціца,
Дзе рамонкі белыя
Пад нагамі сценоцца,
Дзе яліны стромкія

Проста ў неба цэляцца,
Дзе над студнай нізкаю
Журавель
Укленчаны,
Дзе лясныя прыцемкі

Светлячкімі ўквечаны,
Дзе цвыркун за печкаю
Аж да рання цікае,
Дзе лагода вечная,
Як малітва ціхая —

Там
Пара дзіцячая
У закутку месціца
Згублену цацкаю,
Водбліскамі месяца,
Крыўдаю дзяцінаю,
Казкаю забытаю...

Памяць
Павуцінаю
Там мой след абблытае...

***

Ну што —
Адыйшло,
Адпалаала,
Засыпана пылам дарог?
Каханне,
Што мне было мала,
Здаецца, я ўсё ж не збярог.

Былі і пакуты,
І святы,
І спрэчкі,
І шчасця званы.
Адзін толькі я вінаваты,
Што помніцца крыўды адны.

Але і,
Збалелы дазвання,
Сабе і табе не склужу,
Што нават руіны кахання
Маю саграваюць душу.

► САТЫРЫЧНАЕ АПАВЯДАННЕ

ПТУШЫНЫ АЛІГАРХ

Кузьма ВЯСЁЛЫ

З самага ранку ў Трубні, кіраўніка раённай адміністрацыі Н-ска, быў сапсанаваны настрой: скончыўся месячны ліміт паліва для службовага «Лэнд Крузера», з-за чаго на работу давялося дабірацца грамадскім транспартам. У прыёмнай Трубні чакаў яшчэ адзін сюрприз: трох незапланаваных наведальнікаў. Не павітаўшыся, ён кінуў сакратары: «Нікога не прымаю. Занятъ». І знік за масіўнымі дзвярыма кабінета...

Аляксей Сцяпанавіч паглядзеў на гадзіннік і цяжка ўздыхнуў: рабочы дзень толькі пачынаўся, а кіраўнік ужо стаміўся. На гэтую пасаду яго перавялі месяц таму з аддзела валакіты, фармалізму і марнатаўства аблыванкамі. Трубень упэйнена ўзбіраўся па кар'ернай лесвіцы. Ён меў волыт работы ў ідэалагічнай галіне, у тым ліку палітруком, а таксама начальнікам аддзела агітацыінага клёкату, чым вельмі ганаўшыся. Любіў мясцовых пісменнікаў, перад якімі пастаянна ставіў новыя задачы ў творчасці.

Акрамя таго, Аляксей Сцяпанавіч карыстаўся папулярнасцю ў жанчын, не зважаючы на жанатасць. І гэта нядзіўна: высокі, з носам рымскага патрыцыя, маладзецкім чубам, армейскай выправай, неўтаймоўнай энергіі горца... Дзеўкі ажно млечі, калі такі зух браў іх у абарот і пачынаў круціць любошчы. У прыёмнай сядзела якраз тая, з якой ён правёў нямала прыемных хвілін у сваім аўто і кабіненце. Нездарма штоквартал Трубень спісваў вятыль рабочы стол: мэблі прости не вытрымлівалі напружанай і самаахвярнай працы лавеласа...

Трубень паглядзеў на гадзіннік: мінула ўжо 9.00. «Чым бы заняцца? — задумаваў чыноўнік, утаропіўшыся ў акно. За ім весела свяціла сонечка, співалі птушкі, чуўся дзіцячы смех... «А ты сядзі тут цэлы дзень, як ёлупень! — уздыхнуў Трубень. — Жышпё праходзіць міма...» Вырашыў пагартаць стосінікі. У вочы кінуўся загаловак абласной газеты «Ягор Жолуд — кіраўнік новай фармацыі».

«От сволач, куды пралез! — выляяўся Аляксей Сцяпанавіч. — Яшчэ нядыўна ў суседнім раёне школай камандаваў, а тут ужо ў аблыванкаме апынуўся! Прапалез, кінь віславухі...» З вілікага фотаздымка на Трубні пазіраў задаволены, з трайным падбродкам і маленькомі, як у тхара, вочкамі намеснік губернатара Жолуд, гальштук якога ляжаў строга гарызантальна на аб'ёмным жываце.

Праз хвіліну Трубень ужо набіраў яго тэлефонны нумар.

«Ягор Карпавіч, добры дзень! Пазналі? Ага. Той самы. Помніце? Прыймна. А як жа, канечнне, чытаў. Таму і званю. Каб павіншаваць. Забойная рэч, Ягор Карпавіч! Капітальна напісаны. Сапраўдны лідар! Дзяржаўнік!... Усяго найлепшага, Ягор Карпавіч!»

Чыноўнік зноў зірнуў на газеты, фотаздымак Жолуда і ажно перасмыкнуўся. «А чым я горшы?

— падумаў Трубень. — Піярышь дык піяришь». І ён пазваніў рэдактару гарадской газеты «Радасць Камунара» Анатолю Смаўжу.

«Анатоль Мікалаевіч, гэта Трубень турбуе. Вам трэба тыраж падняць? Канечнне, магу. Трэба інтэр'ю зрабіць. Як з кім? Са мной! На цэлую паласу. З фотаздымкамі. Згода? Чакаю карэспандэнта!»

Трубень выйшаў з-за стала і з нецярпеннем пачаў хадзіць па кабіненце, гучна напіяваючы любімымі матытамі: «И вновь продолжается мой день... Ту-ту-ту-ту. И сердцу тревожно в груди... Ту-ту-ту-ту. И Ленин такой молодой... Ту-ту-ту-ту. И юный Октябрь впереди... Та-та-та-та!» Затым зноў сеў за телефон.

«Эта ЖРЭУ? Трубень на провадзе. Я магу пагаварыць з начальнікам? А-а-а, гэта вы, Мікалай Пятровіч! Не пазнаў, кхе-кхе... Багатымі будзене. Пастукаць па дрэве? Што — байцёся? Камунальны алігарх... Ха-ха-ха... Справа ёсць. У мяне дарога перад пад'ездам разбітая. Зрабіць трэба. Тэрмінова. Службовую машыну паламаў з-за гэтага. А вы думалі? Проблема! Зробіць? Так і думаў. Наш чалавек! Сына ўладкаваць? Вашага? Но problem! Няхай заўтра падыдзе...»

«Да вас журналіст», — паведаміла сакратарка.

«Запрашай».

«Добры дзень, Аляксей Сцяпанавіч! — павітаўся карэспандэнт і тут жа прадставіўся: — Загадчык макулатурна-наркалагічнага аддзела газеты Вячаслава Бурбакін».

«Чай, кава, бутэрброды?» — пропанаваў Трубень.

«Не адмоўлюся», — пачіраючы казацкі вусікі, адказаў хітраваты журналіст.

Трубень паказаў абласную газету з Жолудам: «Трэба зрабіць не горш».

«О'кей, Аляксей Сцяпанавіч. Не такое пісаў. Апазіцыя мяне байцца, як чорт Ben Ladin. Паверце!»

«Уключайце свой дыктафон. Пагаворым пра народнае шчасце... Сёння ў многіх недасведчаных таварыщаў, як, скажам, у тутэйшых апазіцыянераў-адмарозкаў, — пачаў Трубень, — сферміраваўся памылковы стэрэотып чыноўніка. Маўляў, усе аўбокі, дэмагогі і балбатуны. Гэта ёсё з-за інфартыльнасці светапогляду. Так, як працуе сёння чыноўнік, не працуе больш

ніхто. Дзяржслужачыя гатовы жыццё аддаць за народнае шчасце. І днём, і ноччу толькі і думаюць аб простых людзях, абыт, як да памагчы конкретнаму чалавеку, не шкадуючы ні ўласных сіл, ні ўласнага часу. Усё — для народу».

«Вось некаторыя таварыши маюць нейкія прынцыпы. Змагаюцца за нешта, крываюць, бударажачы грамадства... Ад таких людзей адна шкода. Яны ненадзейны і маральна ня矗стойлівыя, ім давяраць нельга. Сучасныя реалії вымагаюць быць канфармістамі...»

«А як жа сумленне, Аляксей Сцяпанавіч?» — не ўтрымаўся журналіст ад правакацыйнага пытання.

«Адно другому не перашкаджае, — лоўка парыраваў Трубень. — Вы не паверыце, але я — радыкаль. Даёлі народнага шчасця я гатовы прадаць душу самому д'яблу. Тут ужо не да сумлення. Гэта стратэгія прафесіі, мой лёс... На ідэалагічным фронце не да лірыкі. Я часта сустрэчаюся з народам, езджу па раёне, пастаянна знаходжуся ў гуашчыні жыцця... Мой партрэт ужо трэці год вісіц на абласной дошцы гонару сярод славутых аграрыяў, палкаводцаў, вучоных і кіраўнікоў вышэйшага звяза, — не сунімаўся Трубень. — Па выніках мінулага года наша адміністрацыя лідзіруе па колькасці разгледжаных скарыг у вобласці».

Дыктафон накручваў ужо пяты касету...

Трубень не стрымаўся і заплаўкаў... Не змог саўладаць з пачуццямі і журналіст, які ледзь задаў апошні пытанне пра хобі.

«Я калекцыянірую чучалы дзяятлаў, — прызнаўся чыноўнік, паказваючы на птушак, што стаялі за шклом шафы. — Дзесяць штук сабраў. З розных кантынентаў. Вось перуанская экзэмпляр, кубінскі, кітайскі... У мяне такі ж прабіўны нораў, як у гэтай карыснай птушкі... Ого-го!»

Пасля абеду Трубень выклікаў да сябе старшыню гарадскога літабяднання «Іржанне Пегаса» Уладзю Жарабцова, які грашыў вытворчымі пазмамі і надтады любіў грошы. Яны разам узделычнічалі ў мастацкай самадзейнасці, ездзілі з паказальнімі прарагандысцкімі выступленнямі па вобласці і пужаў падчас канцэртаў дзяцей, але заўсёды займалі прызыўны

месцы. Трубень трубіў, а паэт задорна іграў на баяне ды співаў пад Кабзона. Творчы тандэм прыносіў абодвум фантастычную народную папулярнасць. І гэта нядзіўна. «Чым больш грукату, тым лепш», — любіў паўтараць вонкі.

«Вось што, дарагі мой пісацель, — пачаў размову Трубень. — Ці даўно ў вас выходзіла кнішка?»

«Даўнавата, — асцярожна прызнаўся Жарабцоў. — Напісаў нядыўна сацыяльна-эратачную паэму «Хобат»...»

«Дык чаго ж маўчыце? Па назве бачу, што сур'ёзная рэч. Сацыяльна значная літаратура нам патрэбна. Усё — для шчасця народа. Для павышэння яго інтэлектуальнага ўзроўню... Да сённяшняга часу помню ваш лірычны трэлер «Гумавая баба». Гэта сапраўдная класіка. Буду хлапатаць перад старшыней Савю правільных пісменнікаў аб прысуджэнні вам літаратурнай прэміі «Гарохавы Пукер». А пакуль выдадзім ваш трохтомнік з «Хобатам»... Ды кантракт на 5 гадоў прададзім...»

Пісменнік не ведаў, куды падзеца ад раптойнага шчасця.

«Вы зразумейце, Уладзю Мікалаевіч, што я на пісменнікаў, лепапісцаў часу, ніякіх дзяржаўных грошы не пашкадую. Тварыць! — і між іншымі дадаў: — І помніце свайго мецэната...»

Жарабцоў сваю задачу зразумеў і, пакуль бос не перадумаў, хуценька знік за дзвярыма.

Трубень зноў паглядзеў на гадзіннік: да канца рабочага дня заставаліся дзве гадзіны. «Так-так-так, — задумаўся, — чым жа яшчэ карысным заняцца?» Каб патраціць час, пятнаццаць хвілінай папераменна пасоўгаў шуфлядамі стала, паўгадзіны перакладаў дакументы з адной шафы ў другую і наадварот, сорак хвілінай пагуляў у кішэнны більярд, паходзіў на лыжках, зрабіў зарадку з гантэлямі і некалькі тэрміновых тэлефонных званкоў, пасля чаго вырашыў прайсція па кабінетах супрацоўнікаў адміністрацыі, каб пракантраляваць іх адыход з працы і дзеля прафілактыкі камусыці даца пра чуханца.

Пасля праверкі рабочай дысцпціліні Трубень, радасна пазіраючы на гадзіннік, накіраваўся ў свой кабінет. Але, адкрыўшы дзвёры прыёмнай, спахмурнеў: яго чакаў Паддубнік, хадок са стажам, з торбай вершашу і стосам скарыгі на мясцовы тэатр, які не хацеў ставіць яго патрыятычную п'есу «Трэлі над Бугам».

«Ваша п'еса добрая, але мне не падабаецца брыдкаслоўе», — вынес прысуд Трубень, каб хутчэй пазбаваўшца ад ветэрана.

«Дык там жа няма нічога падобнага...» — здзіўіўся Паддубнік і паклаў пад язык валідол.

«Брыдкаслоўе будзе ў зале пад час прэм'еры», — адказаў чыноўнік анекдотам і ледзь не выляяўся: у прыёмную заходзілі дзве кабеты... Такога народнага нахабства Трубень не чакаў і закрычаў шафёру: «Машыну мне! Машыну!»

Праз тыдзень выйшаў спецыяльныя каляровыя нумар газеты «Радасць Камунара», цалкам

присвечаны працоўнаму подзвігу таварыша Трубні. На першай паласе ішоў грунтоўны нарыс пра яго пад загалоўкам «Змагар за народнае шчасце». Матэрыял супрадаўжваўся безліччы фотаздымкаў і заканчваўся вытворчай пасмай Жарабцова пра веліч Трубні.

Па загаду аддзела адукацыі ўрэйкі з паэмой пачалі вывучацца ў школах вобласці на ўроках роднай літаратуры. У бібліятэках наладжваліся шматлікі сустэрчы-прэзентатыўныя з чытчыкамі. Падчас іх Трубень няспынна трубіў і трубіў без шкадавання ўласнага здароўя, з-за чаго ў рэшце рэшт пасадзіў голас — і страціў прафілыгічнай. Гэта быў канец кар'еры. Яшчэ некаторы час Трубні ўдавалася трубіць пад «фанеру», але хутка глядзецы раскусілі фокус і абсвіталі яго прама ў зале.

Нечакана Трубні прыйшла арыгінальная ідэя: а што калі замест прамоў ездзіць на сустэрчы са сваёй калекцыяй дзяятлаў і выступаць з мастицкімі свістамі? Не ўмее пакуль свістач? Ніякіх проблем! Гэтаму можна навучыцца ў Цэнтры мастацкай творчасці, а потым махнучу ў Галівуд. І ён актыўна ўзяўся за ажыццяўленне гэтай ідэі. Аднак губернатар Канстанцін Бубен, хоць і сам нядыўна запісаў дыск з уласнымі песьнямі, быў незадаволены тэатральнымі выбрыкамі Трубні, які пісаваў сваім экстравагантнымі паводзінамі імідж шаноўнай «вертыкаль», аддаючы галасы электратаракт праклятамі. На пазачарговым пасяджэнні Трубні прызналі правальны і шкодлівы, а потым чыноўнік знялі з пасады. Тым больш што да яго пачалі ўжо прыглядзіцца таварыши з Камітэта дзяржкантролю за народнымі шчасцем. А тых маглі накапаць не толькі падстайныя тэндэрны на клюшкі і шайбы ды бескантрольныя вырабы партрэтавы Кіраўніка без афіцыйнага дазволу...

Неўзабаве на абачліве выкрадзенія з раённага бюджету грошы Трубень арганізаваў на базе перадавога аграгарадка СВК «Дзяятлава», якое спецыялізізавалася на племянінным разводзе карысных птушак у тутэйшым дубняку — для ўмацавання на

ВЕРШЫ

ШТРЫХІ

Віктар СЛІНКА

***

Усім, хто з аркестрам памёр
І быў з цішынёй пахаваны,
Усім, хто без вестак жывы
І з'ядае без хлеба свой дзень,—
Я сын грубановы,
Я ведаю слова
І тую траву, што кладзеца на раны,—
Траву
на паляне ў крывавым тумане,
Дзе пасвіца вольны з прабітаю шыяй аленъ.

Бо шкода заўсёды, калі
наша прауда мяжусе са змрокам.
І праўду сказаць пра бацькоў —
эта здрадзіць, прадаць.
Бывае, што й кром пад зямлю ўзлятае,
лунае высока,
Як аб'есца грыбоў... А плуг пачынае араць.
Той, хто чыстыя руکі адзнакай лічыў,
атачэнню

Казаў,
Хоць маўчаў:
Ёсьць такія мясціны, куды для проблем
вырашэння
Лепей заўсёды прыходзіць без запрашэння.
Бо запросяць калі —
Не будзе цябе на зямлі.
І сатруцца ў анёлаў на цвёрдым гароху
калені.
Каб сагрэца ў ільдах, спаліць свае
караблі карапі.

Люты 2011

1989 год

Вымкнуты штэпсель, але індыкатар
не гасне адразу.
Ён цьмяннее, просячы прабачэння
за сваё паміранне.
Зноўку і зноў загараеца, падуладны
майму хаценню.

Ці быў я — скажы — для цябе хаяць б
індыкатарам?
Знакам, што прамінуць немагчыма —
і не адчуць?
Пасля спаткання ля «Несцеркі» —
сціплая менская крама —
Мы з табой — а табе падабаўся звычайна
Сам працэс перастаўлення ног —
Крохылі, выйсце сачыты за межамі
шахматнай дошкі.
Ісціна побач была — пачвара, цмоку пячоры.
А мы дапівалі вясёлкавую гарбату,
Прымружвалі вочы ад промня,
абагаўлялі снег.
Мы толькі паспелі з табой
перакінуцца словам,
Як адлучылі канкакты. Нас трэба
пакласці ў лёд,
Каб мы захаваліся лепей? У вадкі азот
— надзейней?

Усю нашу кроў — у ёмістасцях
спецыяльных
Зберагчы на наступны — ці будзе ён
лепішы — дзень?

Вымкнуты штэпсель, але індыкатар
не гасне адразу.
Ён цьмяннее, просячы пррабачэння
за сваё паміранне.
Зноўку і зноў загараеца, падуладны
хаценню (ценяў).
Мабыць, нас дачакацца змоўка надзея.

Так вось яно: хто сам сабе
не саступіў дарогу,
Яму
інкруставаны кій — найлепшая
ўзнагарода.

10.03.11

***

Кароткае птушынае сола паўтараеца
праз няроўныя адэрэзкі часу
накладаючыся на гучанне
гадзінніка — тое нагадвае шчоўканне
цацачнага
затвора мініяцюрнага але вельмі
падобнага да сапраўднага карабіна.
Досыць блукаць у пошуках
заплеснівала спаяворы — трапічнай
расліны што ўзыходзіць раз на пяць гадоў
у зімбабвійскіх андах палінезійскіх
кардыльерах
у кратэры п(р)атухлага вулкана
ў грэнландскіх
балотах між рэйкамі беларускай чыгункі.
Марыць аб нечым — досыць?

Вось яно што наяве —

бяры? Мы схаваныя глыбей закапаныя
шышачкай у спаленым вавіланянамі
браслаўскім бары. Мы выветрыліся
ацысціліся адсарбаваліся праспявалі
свою песню трymaочы ў зубах цвік
забіваючы перадапошні ў сцяну.

17.06.11

***

Ёсьць
творы, што ўражваюць нават у пераказе
бяздарных апавядальнікаў;
нешта, чаго нельга спаскudзіць,
ад чаго немагчыма
нічога адняць; толькі — дадаць сваё,
калі нешта займеши, вырасціш,
чым (на што)
пабагацела душа.
Месца,
адкуль ступаеш наперад, апору — маеш;
але ці бывае ўдзячнасць падэшваў?
І — шчырэй і вишэй: чалавечая ўвага,
слову — пачуцца ўвярніца іншым.
Барозны — на целе зямлі, у якія надзеіна
— легчы
і прарасці, як маеш — каму і куды.
А маеш — заўжды.
І толькі ў хвіліны, якія хочуць сабою
уёс засціць,
зацьміць, здаецца, што гэта не так.

2010

Штрыхі

I
Куды гарбатыя лятуць буслы
І кліч палёў якіх ім песціць слых?
Быць можа, тых, дзе праўды кожны міг
Адкрыты ўсім — і вольны ад усіх?

II
Гісторыя
імя
не захавала,
Хто не даплыў
хоць крышку
да прычала.

А пэўна ж так, што менавіта ён
Быў першым, хто прайшоў ля мыса Горн.

III

Бо незалежна:
— Горы й пагоркі адно для таго,
каб на іх узыходзіць, бачыць навокал
далей, —
так мне казаў праваднік-бедуін.

IV

Я сам сабе ёсць
бацька і айчым.
Айчына
застаецца ні пры чым.
Я сам
і паліцай, і партызан.
Пасуе часам, нібы фрак, рыzman.

V

Не мёд і не яд і не кроў, —
іншае рэчыва трэба тут
вынайсі, каб пазбыцца пакут,
рукі
ад ланцуговых прыбраць дароў
ды выправіць перакрут.

VI

Ён размаўляў над падлай і арламі
З няўцямымі, нішчымымі дарамі,
Душа якіх забрала нашу з вами.
Высокі ён — ці мы адпали самі?
Вартуюца магілы грганамі.
Вада ў дупле, налітая дажджамі,
Крыніцы дараజэй, што перад намі.

VII

Абняца
прад мяжою цела
з ценем
І збіць калодкі
са здраницвальных
ног,
Альбо — чакаць,
каб падабрэў
бульдог?
Інакшэ,
па шчырасці,
карцета.

VIII

Хто зацвердзсаны ў спісе, каго павядуць
на рассстрэл,
Ці — ля дошкі стаяць ім, ламаючы крайду?
Прыцэл
Выпускнік намалюе, што ў марах
даўно афіцэр.
І заўсёды існуе
адзін запасны варыянт —
Абярнуўшыся цацкай, упасці ў куце
за сервант.

IX

Кляйміла сонца неба — знак сышоў.
З уласных выбавіца здолей сноў.

X

За некалькі глыткоў з каменай чашы
Ты вып'еш, так, што кроплямі ўвесь год
Збіралася. Няўжо наадварот
Нам суджана ў таемных думак нашых
Празрысты россып, вымкнуты з турбот,
Засмяглія не змочыць вусны Часу?

XI

Намазаныя тлушчам спускі-сходы
Пад крык людзей — да мора шлях, Арго.
Ні прыгажуну, ні руно — ні да каго

Не прывядуць. І помстаю свабода,
Хто знаю яе, і бlyтаў поры года,
Прадказваў лёс — і сам не меў яго.

XII

Зноў паклікалі мёртвых глядзець
на жывых-на-нажы;
Прыцягнуліся ўсе, хто збярог свой
астатні абол.
Бачыш — поўная зала... І толькі
на самай мяжы,
Дзе прастора сустрэнецца з тэкстам,
накрыеца стол.

XIII

Прыкметай таленту — нязмушанасць
гаворкі
Лічыць так зручна, дружка. Паглядзі:
Паціху алебастравыя створкі
Нас аддзяляюць ад вады ў зямлі,
І мы выбельваем пад колер гэтых створак
Свайг любові свет: я, ты... Для некаторых
Не існаваць і быць — звяно паўтораў.

Дзякую табе, клапатлівы

Даўжынёю ляза,
Прыкладзенага да кулака,
Адлегласць да сэруца
Мераеца твайго.
Ні на мікрон убок
Шлях карабля не зрушыць
Кінутая на стырно
Цела твайго вага.
Ледзяная гара — плыве.
Набліжаемся — без дароў,
Калі не лічыць жыцця.
Дык па якой прычыне
Пастаўлены стырнавым,
Хто ім зусім не ёсць?
Інкогніта — бачыш — ён
З шыльдачкай «Не турбаваць»
Наши беражэ спакой,
Мяркуе, напэўна, так:
«Здаровыя нерви — і сон
Спатрэбяца ім яшчэ
Дрымотнасцю прастадушиных
Як тут — і на свеце тым».

31.05.11

***

Я выйду на свято.
Прамень
Праб'е наскрозь.
І ўсё, што ад мяне самога
прыхавана
На чорны, ці, магчыма, белы дзень,
Аб'яўцца,
Таемным перастане быць.
Прыўкрасныя — і велічныя вежы
Ў імхах балот, на дне вазэр
Ў абліччы сцілым.
Ты, нямко-дзяўчына,
Мышы нары, змяя ў лагчыне, воўсік, —
Вы — спадкаемцы мне.
Майго.
Лістоты адрасаты.

1-2.02.10

Парада Нерону

(Дыягностыка і тэрапія)

Цкаванне звярамі гладыятараў,
забойствы
гладыятарамі звяроў, а таксама
гладыятарамі
гладыятараў лепей было б праводзіць
у Калізеі
пустым, а гладачоў (тут ужо —
слухачоў) сабраць
за яго сценамі: каб месца для рэха —
белай
і па крыках тых, што сіякалі крывей,
рабілася цалкам магчымым атрымаць
уяўленне,
што адбываўлася там.

А таго, хто апіша дакладна, што там
было, абраць народным пазтам.

І толькі яму прывілея — славіць цябе.

10.05.11

► ФРАГМЕНТЫ АПОВЕСЦІ

МЕЙЛАХ У КАСТРЫЧНІКУ

Сяргей ПЯТРОЎ

Гэтыя падзеі адбываліся ў другой палове дваццатага стагоддзя. У памяці многіх усплывае няпросты, багаты разнастайныі падзеямі час. У аповесці ідзе апісанне жыцця простых людзей, што верылі і не верылі ў ту ю светлу будучыню камунізма, якой вадзілі перад носам мільёнаў савецкіх людзей... Мне было добра ў іхнім коле.

... Я спрабаваў передаць мілья сэрцу гукі старога горада словамі тых, хто ўжо сыйшоў у свет іншы ці беззвратна з'ехаў.

Аўтар

На конскім

Любімым нашым месцам быў невялікі ўтульны лужок ля ракі на «конскім». Як растлумачылі нам старожылы, так звалася ціхая затока поруч з напаўразваленым пешаходным мостом, які зносіла кожную вясну падчас крыгаходу. У ранейшыя часы, калі ў горадзе стаялі кавалерыйскія часткі «Іванаўскага коннага палка», і ў наступныя, калі размяшчаліся часці чырвонай кавалерыі, на гэтym водным прасторы купалі коней.

Месца было чыстае, пясчанае, і спадзісты спуск быў зручны для ўсіх, у тым ліку для адпачынку людзей. Недалёка — зараснікі чароту, якія даходзілі да вілікага загадкавага дома, што стаіўся ў зеляніне і адгарадзіўся ад вонкавага свету дыхтоўным глухім дашчаным плотам. Гэта быў дом мясцовага вайсковага начальніцтва, а ў даваенныя часы там пра жываў сам маршал Жукаў.

Нам было цікава, што ж утварвалася за плотам. Там была цішыня, і праз шчыльна збітыя дошкі акрамя зеляніны кустоў нічога не праглядалася. Калі мы спрабавалі ўзлезці на плот, то выходзіў пільны салдат і адгняй на нас на прыстайную адлегласць. Пры паўторных спробах — таму, што трапляўся ў рукі аховы, да крыві адзіралі вушы. Гэта нас не спыняла. Нас зноў лавілі — і інфармацыя даходзіла да башкоў. Зноў каралі, але цікаўнасці мы не пазбаўляліся...

У гэты дзень мы былі занепакоеныя тым, што наш аднакласнік Валера Шавякоў быў вельмі замучаны вялікай згубай. Пакуль мы шнірылі вакол загадкавай генеральскай сядзібы, у Валеры нехта скраў тапкі. Валера меў рост больш двух метраў, але да гэтага росту дадавалася адна непрыемная асадлівасць: у яго быў ступні ног сорак сёмага памеру. Такога абутку немагчыма было дастаць у продажы, а на замову тое не браўся ніхто выкананіць: у прыродзе не існавала такіх калодак. І вось з Маскоўскага цырка па вялікім блаце яму дасталі мабыць бутафорскія ні то туфлі, ні то тапкі. На нагах яны выглядалі як лыжы. Валера быў шчаслівы такім набыццем. Нарэшце ўлетку ён мог выйсці ў горад у абутку. З ваеннага гарад-

ка, дзе ён пражываў з бацькамі, да горада ён даходзіў басанож — бярог унікальныя туфлі, а на рапці, забаўляючыся ў нашай кампаніі — хаваў у кустах ад сонца і выпадковых пашкоджанняў.

На гэты раз, калі Валера адчаяннаўся на вывучэнне наваколля генеральскага дома, у яго зніклі любімия і адзінныя туфлі. Ён абмацаў усе прыбярэжныя кусты, але згуба не знайшлася. Яго абурэнню не было мяжы.

— Ну добра, я могу зразумець, што выкрапілі патрэбную рабочу, але не могу ўяўіць, для якой набрыдзі спатрэбліцца туфлі, якія акрамя мяне ніхто не зможа насыць! — казаў ён.

Мы таксама абуразіліся, але нашыя абурэнні не выходзілі далей вяслага хікіння. Рэч у тым, што набрыдзі, якая выкрапіла яго «тапкі», — я і Лёнка. Мы прыдумалі маленькую помсту за нашыя вушы... Ні слова не казучы аб дэталях задуманага, мы павадзілі Валеру вакол глухога плота па месцах, дзе застаюцца выразныя сляды нябачаных памераў. На наступны дзень у зоне нашых дзеянняў гойсалі веаныя следапыты і вывучалі адбіткі. Мы абраўші момант і пакінулі свежыя, устаючы друму на Валераў тапак, напераменку то на левы, то на правы. Сляды правялі да прылеглай да плота пабудовы з металічным свежапрафарбаваным дахам. Мы і там наставілі слядоў, падфарбоўчы падноскі водным растворам сажавай фарбы для выразнасці. Нацешыўшыся гэтай забавай — адзвілі сляды преч ад пабудовы, уздоўж плота — і спынілі іх каля вялікай, свежай каровінай аладкі. Расставілі сляды так, што аладка апынулася паміж гэтымі «папамі». Каб усё выглядала натуральна, прыпудрылі гарыццай элегантнае ўзыышша, падобнае на торт. Дадатковая загадка для веаных следапытаваў была гатовая. Мы вярнулі абутак на месца і падказалі

Валеру, каб згублене шукаў больш уважліва.

Жарт атрымаўся. Валера быў шчаслівы сустречы з абуткам, мы — здаволеныя помстай. Распавялі хлопцам і разам назіралі, як вайсковцы вывучалі нашыя майстэрствы. Каравулны не дапушчаў затоптвання доказаў, асабіста аховаючы сляды нашай дзеяннасці. Затым выйшаў палкоўнік Меланіч, начальнік палітадзела дывізіі. Ён доўга і ўважліва разглядаў прыкметы прысутнасці загадкавага зламыніка, размахваў рукамі, нешта энергічна казаў і неаднаразова вяртаўся да сувеніра гарчычнага колеру.

Затым, пасля адпаведных распараджэнняў палкоўніка, салдаты абрарадзілі прылеглую да плота тэрыторыю калючым дротам і выставілі вонкавы пост.

Мішава мама

Мішава мама — худзенькая, маленькая жанчына з журботнымі вачымі, чэпкай памяцю і нястонным языком — была чалавекам з арыгінальным складам мысленія. Адукацыя яна не распешчаная, але разам з дромучай неадкуванасцю ўлоўлівала ў гутарцы інтэлігентныя фразы, запамінала іх і ахвотна ўстаўляла ў сваю мову, надаючы ім непаўторны каларыт. Выходзіць часам вельмі мудра, але галоўнае — смешна. Кожны выраз, які вылятаў з яе маўленчага апарата, запамінаўся суразмоўцамі для наступнага выкарыстання.

Цётка Раія, або Рахіль Мендзялееўна, вельмі любіла сваёго адзінага сына, але часам яе клопат быў настолькі цяжкім, што нават дабрадушны Міша выяўляў раздражненне. Ён заўсёды быў пад сталым маміным наглядам, і яна даставала сваёй назойлівай увагай не толькі сына, але і ўсіх, хто яго атачаў. Жылі яны за некалькі дзясяткаў метраў ад ракі — наша гарада любімага месца. Рахіль Менд-

— Я канешне ж магла б вірваць, але перадумала. Навоштага міне гэтыя клопаты. Я хачу, каб гэта зрабіў ты, мой сын. Міне будзе прыемна, што ты такі клапатлівы пра маму. Вірві, Міша, я скажу цібе дзякую і ішчэ дадам пару іншіх разумных слоў для парадку. Ну давай, Міша, рухай ножкамі. Я тут пакараулю тваю рэчку, што б яна хаця б нікуды ні дзелася!

Міша з незадаволеным выглядам пайшоў па цыбулю. Нарваўшы некалькі вехацяў, ведаючы, што ўсё роўна мама пашле яго за дадаткам, прынёс іх маме.

— Ой, Міша! Хай бы ты ішчэ вірвал кропу, а то цібе зноў прыйдзеща вярнуць сібі дамой. Ты ж ведаеш, што лук без кропу такі ж у супе самотны, як ты без Лёні Сакалова. Схадзі, сінок. Я ішчэ пакараулю тваю рэчку.

Нарэшце Міша вызваліўся ад мамчыніх даручэнняў і вярнуўся да нас. Праз паўгадзіны зноў голас цёткі Раі:

— Міша! Ідзі скорынка да міне, я хачу ў ціbia тое-сёе разведаць!

Міша «даў у хамуту» і стаў лютага гыркаць.

— На каго ты фіркаеш? На мама, каторая цібе — есці, пісь! І цібе ні сорамна супраць мамы? Плыў бістринко к міне і перестань казаць для мамы такія паносныя слова. Ты ведаеш, як я ціба ражала? Ні ведаеш. Дык вось я цібе скажу, што гэта ні такое вісёлае заняцце. Улюбляцца — смяяцца, нараджацца — плакаць! Як я тагда плакала! Больш, чым смяялася! Не крываўдзі маму, ідзі к міне. Ты мой сын і павінен цірпець, якая я харошая.

Міша наступерак свайму жаданню змушаны быў наблізіцца да мамы, каб пачуць наступнае:

— Ты памятаеш нашу цёткю Броху? Як гэта ні памятаеш? Успамінай! Яна жыла з намі, пакуль Мейлах не стаў ёй тое-сёе заліграць, і міне прыйшлося паказаць ёй на шырокія адчыненія дзвёры. Як гэта ты ні хаціш чуць пра сваю любімую цёткю? Гэта ж яна ціба маленькая выхоўвала. Праўда, пакуль з цібе нічога добрага не атрымалася. А яна ўсё казала: «Геніяльнае дзіця, геніяльны рібёнак». Гэта калі ты малачко з буцілакі вілі, а соску надзеў... на што ты думаеш? Так яна першы раз заліграць. Радавалася за ціба! Калі б яна ведала, што ты ні хаціш пра ніё чуць, то засмуцілася б да страты свядомасці. А я ёй казала:

— Скажы, я і так пачую! — Не! Я хачу, каб к міне мой сын прыйдзі сам. — Як я прыйду, тут жа ж речка! — Так плыў ўжо, што цібе — паразод нужні ці што? — Дык вада халодная! — Ага, як туды, дык вада ні халодная, а як да мамы, дык ужо і ваду прастудзіў?

— Мама! Я не палезу ў халодную ваду. Пайду ў круга, праз мост, гэта ўсяго два кіламетры, але табе прыйдзеща доўга чацаць!

— Нічога, пачакаю. Я на цягнік не спазняюся!

Мішу не хацелася так далёка ісці, і ён уплаў дабіраецца да мамы.

— Ну, і што ты мела такое важнае сказаць?

— Ведаеш, Міша, схадзі вірві міне луку. Адну цапачку. І ўсё. — Мама, ты ў сваім разуме? Цыбуля расце дома, пад акном. Ты ж сама магла яе вырваць, а ішла за мной, не заленавалася. Табе што, рабіць больш няма чаго?

— Броха! Ну што ты рібёнка так пріхваліваеш? Иму ўжо трэй гады стукнула, а ён нават на скріпачке іграць не спрабаваў! И што з ніго далей будзе? А то і выйшла, што ты, Міша, нават на пасціфоне ні навучыўся. Хай бы ты прыкончыў якую-нібудзь музычную школу, хоць бы па класе сабачага вальса, ці што. Націскачуць чорныя і белыя клавішы, радаваўся б жыццю, раз ні хаціш, як Додзік Ойстракі віліўца на скріпачке рапсодіі ўсякія. Успомніш мамчыні разумныя парады, ды позна — цягнік утукуаў! Дык вось, Міша, цёця Броха даслала ліст. Усё пытаем пытаем. Так трэба ж ей адпісаць, а я забылася, як пішаць

ПЕРАКЛАД

УСМЕШКА НА ВУСНАХ ПАВЕШАНАГА

Велямір ХЛЕБНІКАЎ

Ў патыліцу каней дыханне
І ў зямлю рог свайго гатунку,
І гучней лука трапятанне,
Няма, няма алену паратунку.
Ды ратам вырастаета грыва
Яшчэ ільвіны кіпцор гостры,
І безмяцежна, і гулліва
Ён правая маства монстра.
І без нязгоды і без крыку
Яны палеглі ў свае труны.
Ён жа стаяў як уладыка —
Рабы павергнуты пакінуць руны.

***

Сланы біліся біўнямі так,
Што здаваліся белай скалою
Пад рукой маства.
Алені рагамі спляталіся так,
Што, здавалася, іх зліў шлюбны контракт
З узаемапрыцягненнем
і ўзаемаадиштурхваннем,
Рэкі зліваліся ў мора так,
Што здавалася; рукаў аднаго душыць
шыю другога.

***

Як двух кликоў крывое джала
Үпіліся ў неба дзве таполі,
І як памёрлае, ляжала
Вакол шырокое там поле.
Пасадэсны ў змрок і сум,
Бельцы цяраль стаіць самотны.
Ды вось да золатаберага пяску,
Шумна. Прыстае шырокі плыт.
І панна аблінае пры сустречы,
Ахоплена косамі так сваймі,
І рукі пакладзе на плечы,
І смеючыся выгукваеца імія.
І яна яго для ласкавых гулянак
Зводзіць, у чырвань пакінутымі прат,
А ранкам спіхае ў мора каханка
Яго радасны скрываўлены прах.

***

Снегсна — магутная краса
З прыгожым сном раскос вачэй,
Твая паўночная каса
Паўстала тут сярод начэй.
Учарараваны ты і чорны
З радасию сплецены вянок,
Яго пакінуў воран горны,
Самоты цяжкае звяно.
І свету гэты чысты снег
Ці ж не таму надзвычай лёгкі,
Каб чалавеку чалавек
Сусвету гук быў песняй звонкі.

***

Калі кананаюць коні — уздыхаюць,
Калі кананаюць травы — жухнуць,
Калі кананаюць сонцы — яны тухнуць,
Калі кананаюць людзі — галосяюць песні.

Па — людзі

Птушка, прагнучы ў гару,
Ляціць да неба,
Дзяўчына, прагнучы ў гару,
Ходзіць на высокіх шпільках.
Калі ў мяне няма абутку,
Я іду на кірмаш і купляю яго.
Калі ў каго-небудзь няма носа,
Ён набывае восак.
Калі ў народа няма душы,
Ён брыдзе да суседа
І, страціўши гроши, набывае яе —
Ён пазбаўлены душы!..

***

Ноч напоўнена сузор’яў
Якога лёсу, якіх зор з’яў
Ты так далёка зязеш, книга?
Свабоды альбо іса?
Счытаць якую долю трэба
На поўначы шырокім неба?

Малюнак С.Боілеа

***

Сёння зноў туды пайду
Там, дзе кірмаш, жыццё, базар,
І войска песень павяду
З прыбоем рынка у азарт.

Змрочнае

Калі сябе я не сцярплю,
Кінуся ў сонца залатое
У крылі цесныя ступлю,
Распусту зблытаю ѹ святое.
Памёр я, памёр я, і цячэ кроў
Па латах з шырокай прарабоіны.
Ачнуўся я, інаки, ізноў
Азірнуў вас вокаам воіна.

Курган

Дзіда татар куды б не ўпала —
Бязвольна ўсё да долу хіліца.
Разхрыстаў нашых эсанчын дагала,
Ляціць у Сібір — Сібіры конніца.

Курганны воін, паміраючы,
Сіскай срэбны абраў Габрэя,
Вакол зямля, свіст бабака, нара і —
Курганны дзенъ цячэ быстрэй.

Гурба лісіц уверх пысы насіярожыла,
Нясеца конь, украдзены цыганам,
Ляжыць суроўы запарожца.
Часы стагоддзяў пад курганам.

***

Вецер — пеннне
Каго і аб чым?
Нецярпенне
Мяча быць нічым
Людзі песняць дзенъ смерці,
Як рака крыгаход,
У струны вялікіх, паверце,
Сёння трызвоніць Усход.
І пэўна, нам новую гордасць
Чарадзей зязочых гор дасць,
І, шматлікіх людзей праваднік,
Я думы накіну, як белы ляднік.

***

Мые карэнні і ціха цячэ,
Блакіт-вада ў чараты.
Вецер кідае, гне і мяце,
Моўчукі стаяць нераты.

У цмяным паветры марыва,
Неяк, пазбегши жыццёвой кручыны,
Смуглы хлапчына пабачыў зарыва
У вачах светлатварай дзяўчыны.
І толькі шум начной асокі,
Рачнога жытва тут трымценне,
І нехта бледны і высокі
Стайць, з дубравай роўны, ценем.

***

Каму сказаецкі,
Як чынна жыла панночка,
Не, не грэчна панна,
А, так сказаць, жабунечка:
Тоўстая, нізкая і ў сарафане,
І сяброўства павяліке
Вяла з сасновымі князямі.
І багніска люстраное
Плаакрэсліла слады
За гарэзлівай тою,
Дзевай весніяе вады.

***

Вёсны, людзі і народы
Уцякаюць назаўжды,
Як імклівы бег вады.
І на люстрані прыроды
Зоркі — нерат, рыбы — мы,
Бог — як прывід ля кармы.

***

Хвілінныя хвали
На возера беразе,
Дзе каменне — часам,
Дзе час — камень.
На берага возеры
Хвіліны і хвали
На возера беразе
Святынна шумлівия.

Конік

Крыльцыхуючы золатапісцом
Таноткіх эыл
У конаўку чэрыва конік спаўжыў
Шмат прыбярэзных траў і вер.
— Цінь, цінь, цінь! —
тарарахнуў цінцівер.
О, лебядзів!
О, асвяці!

ЗАПІСЫ

ТРЭЦЯЯ ВЫСНОВА

Мікола КАСЦЮКЕВІЧ

*
Рэгрэс перамагаеца прагрэсам, а небыццё і разбурэнне — стваральнай дзейнасцю.

Трэба весці толькі творчае, здзіснілае змаганне з небыццём тэксту. Інакш кажучы, праста пісаць, ствараць сваё, не выносячы прысуду. Но калі нешта (тэкст) створана ў такой «недасканалай» форме, дык можа, адумысна для некага, хто толькі ў такім выглядзе здольны цяпер успрыніць патрэбны «фрагмент праўды».

Змаганне за «прафесійналізм» тады этычнейшае, калі наўзамен ты прапануеш сваё, лепшае, а не голае абурэнне.

P. S.

Цікава, а што лепш: цяжкасць тэльная «прафесійнасць» ці стылёва бездакорнае, уежна-мудрае «аматарства».

*

За адзін радок кшталту «Птушка гібелія крыгчыць на дрыгве...» можна аддаць і цэлага лірыка... Не выкінуць, а запхнуць як мага далей. А можна і ўшаноўваць, і нават ставіць помнікі за такія радкі, як гэты: «...там лета шалела...»

*

Сапраўднае мастацтва — не скрыстаная эротыка, застыглая ў вольных выбары.

*

Розум напаўняеца нянявісцю і сэксам, калі не выдаткоўвае любасці.

*

«За тое, што паслушаўся голасу жаны сваёй і ей ад дрэва... прысуджаны да вечнай працы».

Жанчына як забавенне і неадменная спакуса, і калі чалавек слухаецца «голосу яе», тым самым змушае, прыкоўвае сябе да працы.

На працу чалавек асуджаны пры выгинанні з раю. А лучнасць з жанчынай («райская асалода», «брата рано») — усяго толькі нагадвае, «сурагаціць» рапізраўдны, ці аддаляе, глушыць «Царства Божае ў нас...» За ўсё трэба плаціць. Праца дзеля, праз і за сурагат, падробку. Дакладней — за больш танны, бліклы аналаг раю.

*

Калі рухае любасць, ці можна быць несумленным, хай толькі звонку, «фармальна», скажам хлусіць для выратавання — сябе ці іншага, рабіць іначай, ніж іншы хто хоча, наступор... Калі ўсё мае сэнс, апраўдваецца не чалавечай, а боскай логікай, дзе мінуўшчына, сучаснасць, будучына — адно...

*

Рэрыхнутасць — эзатэрэчны опіум для абраных.

*

Беларусь у гісторыі, як жанчына ў жыцці.

*

Пэўна што мы, людзі — найвялікшыя Боскай гульня. Невідомая вайна. Гэткі неафіцыйнае бясконцы чэмпіянат сусветаў, які адбываецца на небе, а за фігуры-фішки выступаем мы... І часам паварот гэтых партыяў бывае дужа пакручастым, а вынікі — амаль што непрадказальнымі. І хоць гулем не мы, а намі. І хоць сама гульня можа быць скончаная ў кожны момант. Усё ж яе вынікі залежаць

ад нас, ад людзей... Інакш — гульня не адбылася б.

*

Галоўная бадзёрасць — памкненне заснуць.

*

Без інтэрнэту чалавечы свет парваўся б ад перанапругі.

*

Разважаць, якая можа, ці не можа, быць у Бога задума, дый усяго толькі пра нас, людзей, — значыць, змяніць яго да сябе.

Развагі пра тое, што «негуманія» толькі частку з мноства збавіць для Вечнасці, аспрэчваюцца так: кожны дух (манада) — гэта часцінка Яго, і Ён сябе ўесь час удасканальвае, адкідаючи няякасны інтым, як мы зразом мазалі ці, бавячыся, змяняемся фізічна.

Яшчэ, відаць, аддаючы ў свет часціны сябе, Ён вызначае, на сколькі тыя заганнія ў сваёй са-мастайнасці. А раз гэтыя самыя асобныя клеткі маюць розум і са-мастайныя, дык яны, натуральна, могуць арганізоўвацца, уяўляць пра сябе што хоць, разважаць пра «справядлівасць» і г. д. Але, так ці гэтак, мы, часцінкі, належымі Богу. І Ён, адпаведна, вольны распарацца нами, не ўзгадняючыся ані з якім, хай нават і найсамастойнейшым меркаваннем. Скажам, і журналіст можа выказвацца цалкам вольна, але да пэўнае мяжы, пакуль не зінкне да яго цікавасць. Чыя?

Амёбы таксама стадамі руяцца. Сусвет — Бог? А мы, як свет — ягонае мысленне?

*

Калі чалавек утаясамляе сябе з нечым часовым (ідэя, партыя...), ён сам становіцца часовым... і — памірае...

Галоўная абмыла нашых мно-гіх — бачыць не сябе ў Беларушчыне, а Беларушчыну ў сябе: калі яна ўва мне, значыць я носьбіт яе і магу гаварыць ад яе імя... Павінна ж быць так: я толькі частка, служка Беларушчыны.

*

У сакральнym сэнсе псеўданім ахоўвае быццё творцы ад метакармы. Але, калі чалавек падзяляе сябе і творчасць (мухі асобна, катлеты асобна), то і якасць і глыбіня творчых працесаў зазывчай павярхонная, бо сілкуюцца, відаць, пераважна «менталам».

*

На прапанову закончыць фразу «Ва ўтульной хатній атмасфэры...» выдаў: «...культурна бавіў час на порнасайце...»

*
Трагізм — гэта няздолънасць старога адпавяданца новаму, альбо, па іншаму, і хіба што слушней — разрыў паміж верай і няверай.

*
А чалавецтва знікла б, каб не было Савецкага Саюзу — у адным гістарычна-часавым месце зберці гэтулькі «выкупляных грэшнікаў», правесці адначасна і эксперымент развіцця і... карацей, СССР — своеасаблівы лакальна-сусветны патоп нашага, цяперашняга часу...

*
Творчасць — пакора перад Богам, а не перад светам, хоць часцей, на жаль, наадварот...

*
Найніжэйшы ровень — п'ня вычайплянні, найвышэйшы — творчыя засветкі, перформансы, самарэклама, а існаць тут адна: дагадзіць свету...

*
Курэнне — найнезаўажнайшая і наймацнейшая несвобода, нястача волі як падсведамыя супраціў Божай задуме пра сябе — натуральному, гарманічному выспяванню і ходу жыцця.

*

*
Свет — гэта Божая і, можа быць, запраграмаваная гульня. А свобода волі чалавека — наколькі ён будзе замешвацца, перашкадзіць нату-ральнай плыні жыцця (ды яшчэ і самаузвялівашца), жыць не ў згодзе з Богам, — замінаць замік таго, каб творчымі (на ўзор і падобнасці...) здолынасцямі паляпішаць, удасканальваць нешта ў свеце (у сабе...) згодна з Задумай...

*

*
«Русы клін журавоў...» — ня-бесная мара пра галаграфічнае выяўленне энергіі дзяўочых лонаў...

*

*
Чаму цяпер так папулярны Браун? Чаму мажлівія Русо, Так-сілі, Яраслаўскія ды іншыя Пазаліні... Чалавеку не хочацца аса-бістай адказнасці перад Богам, ён чакае, прагнє, каб яго настроілі, пераканалі ўва ўседазволенасці, у свабодзе, не абмежаванай жад-нымі духовымі законамі («Калі Ён такое сабе дазваляй, то...»). І можна расслабіцца... даць волю свайму «Я» без Господа. Сам сабою, і для сябе...

*

*
...земны максімум фашысцкай Германіі, апрач усяго іншага, ві-домага, нячыстыя яшчэ і ў плане лучнасці з акультызмам — тое са-мае, што і ерась у праваслаўі...

*
Вобразы — ровень малітвы ўяўлення...

*
...у вольнай плыні існавання мне захацелася сябе, і я пачаў жыць і стамляцца, спрабуючы хоць крышку пасталец...

*
Праз наўмыснае глупства альбо нязмушаную неахайнасць выклікаць расчараўванне ці нават пагарду і ўрэшце, праз тое, знаходзіць свабоду.

*
Якой жа, бывае, сацыяльны крываў і нястачай спрыяння даеца лёгкае паветра духу...

*
«Не свая» жанчына адчувае, што губіць, і шчыра шкадуе, хінецца, аддаеца дарэшты, да канца — і губіць, губіць...

*
Нам не дaeца бачыць, разумець існасць многіх з'яў і рэчаў, але ж пры тым — дaeца свабода волі. І мы накідвае сябе неразуменне іншым, якія, можа, нешта разумеюць...

*
Ведама, той хто піша пра нешта, да чаго дакрануўся, малайчына. Але ж адно з заданняў паэта — калі ён адчувае патрэбу ў дачыненнях з грамадствам — данесці, расказаць пра сваё ўяўленне так, каб зразумеў чытач. Пажадана, каб усякі, хто захоча і возьмешца чытаць. Каб стаўленне да твора падзялялася на: хачу — не хачу чытаць, а не: зразумеў (разумны) — не зразумеў (дурны). Інайчай, пісьменства — снабізм...

*
Вялікі жывот, як калупанне ў носе, — такая самая даравальная чалавечая слабасць...

*
Можа, перад Богам канфесія ад канфесіі не лепшай, чым жанчыны, і не варта мяніць канфесію дзеля жанчыны, як і жанчыну дзеля канфесіі. Ад таго і ад другога варта адмаўляцца толькі дзеля шчырасці — няшчырасці — г. з. свайго адчуваўння запраўднасці пра гэта перад Богам...

*
Чым прымітыўней, спрошчанай сведамасць, тым устойлівей яна ў шыльна-фізічным жыцці. Пакрыўдзі — забіў...

*
Мы ўспрымае так, як нам дадзена — не больш Звыш дазволенага, і разуменне гэтае абмежаванасці — адзіна вартая падстава аптымізму. Як толькі ўсведаміў хоць нешта звыш сябе — адразу захадзіць напраўду жыцця...

*
Адлегласць часу — як прывязанасць да жанчыны: чым больш свабоды яшкуа, тым больш залежны ад яе. І толькі зліўшыся ў адно, я атрымоўвае незалежнасць — абсалютную, да поўнай страты. А таму я здольны цалкам валодзіць толькі тым, ад чаго зусім незалежны. Адсюль, урэшце, і трэцяя выснова: найменш падуладны і абсалютна незаўажны для нас Бог, таму мы і абсалютна падуладны ды заўажны, відомыя для Яго...

*
Жаданні нашы — як воля Бога, запраўдная, яна скавана ў глыбіні, пад друзами мноства іншых воляў... І пад найцяжэйшыя волі, якія самай блізкаю, сваё, а перада-ваць адчутую іншарэльнасць.

*
Што такое — губіць душу? Людзі ў большасці — як сама-праграмныя аўтаматы ў целе, і кволая слабая душа рэагуе на слова, уздзейнні і да т. п. У адпаведнасці з уласнай ці з кімсі з закладзенай праграмай. Рэагуе, раскатурахваецца, набіраеца рознага досведу, развіваецца, сталее... Але і наадварот — развітая душа захапляеца целавым і дэградуе...

ўжо спадабаўся, інакш бы мы не гаварылі. Але ж заразом ты не ведаеш, быў я выдатнікам у школе і ў выніку так схарашиў. Ці мо наадварот — адпачатку быў разумным, потым пайшоў у двоечнікі і дзеля здаровае «непрышыркураўнасці» здалеў не запсавацца...

*
Мая «няўпэўненасць» у сабе (маё мяне не абыдзе, а не маё — і не трэба...) ад давярэння Богу, ад усведамлення таго факту, што мы не такія свабодныя, як сабе ўяўляем (поўная аналогія з катамі), ад наведання, колькі мне дадуць, колькі дазволіць Звыш.

*
Пласты старой беларускай міфалогіі толькі цяпер, у канодную часінку былі грунтоўна апрацаваныя, бо ўвага да іх запыняе на тонкіх роўнях тварэнне (крышталізацыю?) новай, для нас яшчэ мажлівай, сакральнасці. Таму ў час (ні раней, ні пазней) і ўзнік свой «Міфалагічны слоўнік» — з'ява ў метагісторыі Беларушчыны знакавая, сакральна-пераходная...

*
Літаратурнае маўчанне: Што здаволіла б іншых — нецікава самому, а да таго, што здаволіла б самога — яшчэ не дарос...

ПОСТАЦІ

РАДАСЛАЎ АСТРОЎСКІ

РАЗДЕЛ З КНІГІ «У ВІЛЬНІ І БОЛЬШ НІДЗЕ»

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

У панядзелак 4 кастрычніка 2010 года я сядзеў у Цэнтральным дзяржаўным архіве Літвы, што знаходзіцца на забочнай віленскай вуліцы Аскара Мілаша, і тануў у акіяне мовы Пілсудскага, бо ўсе дакументы, якія гартаў, былі (ці ад рукі, ці на машины) напісаны па-польску.

І раптам, як і траўні, беларускае пісмо!

Дэве распіскі Максіма Бурсевіча.

Першая:

«Квіт на 1070 злотых

Атрымаў з паворотам тысячу семдзесят (1070) злотых, знайдзеных у агульнай касе ў памешканыні Пасла Паўла Валошына падчас рэвізіі ў днё 15.1.1927 г. М. Бурсевіч.

І другая:

«Квіт на 150 зл.

Атрымаў з паворотам сто пяцьдзесят (150.00) злотых, адабраных у мяне асабіста з кішані падчас рэвізіі, выкананай 15.1.1927 г. у чым і квітую. М. Бурсевіч.

Нават і не думаў, што мне так пашанцуе, што знайду і такое нечаканае («бухгалтарскае!») сведчанне таго, што ў студзені 1927 г. пілсудцы прыступілі да знішчэння Грамады.

Максім Бурсевіч, сын Тараса і Марыі, у свае трыццаць сем быў засуджаны на 8 гадоў турмы і сядзеў у Каравоне; апеляцыйны суд зменшыў пакаранне да 6 гадоў, якія адбыць не давялося, бо ў 1930 г. быў выпушчаны на свабоду, а ў 1931 г. апынуўся ў Менску і як вынік гэтага праз два гады — у бальшавіцкай катоўні.

Чысты, як і ўсе астатнія...

Плата за палітычны наїў — смерць...

Праўда, не ўсе быў ў нас наїўныя — той жа Радаслаў Астроўскі...

О, гэты ўмеў круціцца!

Невыпадкова ж у пачатку 1930-х Тарашкевіч сцісла занатаваў у сваім блакноте: «Выкryццё Астроўскага...»

Здаецца, гэта быў напамін сабе аб tym, што трэ было конча зрабіць!

Не паспей Тарашкевіч, не паспей...

Астроўскі ўваходзіў у склад кіраўніцтва Грамады, меў пасведчанне за нумарам 50000...

Дэман карыслівай дзейнасці, ён, здавалася, ніколі не стамляўся, браўся за любую кіраўнічую (!) пасаду, таму зусім нядзіва, калі мы чытаем, што ён і Старшыня Таварыства Беларускай Шкілы (ТБШ), і дырэктар Віленскай беларускай гімназіі, і Старшыня Беларускага Дабрачыннага Таварыства, і дырэктар Беларускага Банка...

На апошній пасадзе ягоны талент у 1920-я гады найбольш расквітнеў, таму пра Беларускі Банк відказаць падрабязней.

Фармальная Банк узник 14 лютага 1925 г., дзякуючы паслу Ярэмічу, аднак 9 лістапада таго ж года

Леанід Дранько-Майсюк

Фота Г.Лебедзені

Ярэміча адсунулі ад кіравання, і прынята лічыць, што рэальнае жыцце гэтай кааператывнай установы пачалося пасля вядомай Гданьскай канферэнцыі, якая прайшла ў канцы жніўня, а па іншых звестках — увесень 1925 г.

Астроўскі быў у Гданьску, — дапускаю, ён асабліва ўважліва слухаў выступленні камуністаў

Ігнатоўскага, Славінскага, Ульянава, і, пэўна ж, не без яго, Астроўскага, уздэлу была ўсебакова

абгаворана магчымасць «канкрэтнай» дзейнасці Беларускага Банка.

І тут першую ролю адыграў

Аляксандр Ульянав — былы эсэр,

магільшчык нашай інтэлігенцыі

і палітычнай эміграцыі, «дъпламат», а перш за ўсё — супрацоўнік

тайных бальшавіцкіх службай.

Камінтэрн, дзякуючы Ульянаву, пачаткова перадаў на ажыўленне Банка дзве сумы: 15000 даляраў і 11750 даляраў (на цяперашні курс — гэта больш за 2 мільёны даляраў ЗША. — Л. Д.-М.).

Адказным за фонды, вядома ж, прызначылі Астроўскага...

Беларускі Банк фінансаваў дзейнасць Грамады.

Як ужо было сказана, 15 студзеня 1927 г. улада прыступіла да ліквідацыі Грамады; у траўні 1928 г. у Віленскім акурговым судзе завяршыўся знакаміты працэс 56-ці, па выніках якога Астроўскі выйшаў на волю — наперадзе чакаў разгляд у апеляцыйным судзе.

І от жа з апеляцыйнай скаргі падпракурора Роберта Раўза, напісанай у Вільні 11 кастрычніка 1928 г., пра беларускі Банк можна даведацца, што з самага свайго пачатку ён «... завяршае адносіны з замежнай фінансавай экспазітурай «камінтэрна» — Рыжскім транзітным Банкам, прымаючы на

15000 даляраў, якія бытлі абяцаны ў Гданьску, а таксама 11750 даляраў на выплаты 700 асобам па даручэнні вышэйназванага Рыжскага банка.

Акурговы Суд у матывах прысуду (старонка 39) сцвярджае: «...цяжка вытлумачыць раптоўнае ўзбагачэнне авбінавачаных у 1925-1926 годзе — асабліва кідэцца ў вочы факт адначасовых, іншы раз адноўковых укладаў у Банк вялікіх сум некалькімі падсуднымі. Напрыклад, 16 лістапада Валошын і Тарашкевіч унеслі ў Банк 100 дал.(яра) і 211 дал.(яра), 17 красавіка 1926 г. Мятла і Рак-Міхайлоўскі (унеслі. Л. Д.-М.) па 300 даляраў, пры гэтым даты ўкладаў супадаюць з перыядам, у які БСРГ што раз больш становіща залежнаю ад камінтэрна, які падтрымлівае і субсідзіруе яе».

«Аналіз рахункаў Астроўскага дае падставу лічыць: сумы, унесеныя ім у Банк (1301 даляр і 31024 п.ольскіх зл.(отых)), не з'яўляюцца яго ўласнасцю (тое, што ён узяў сабе пазычку ў суме 48 дал.(яра) пры наяўнасці ўласнага бягучага рахунку — не паддаецца тлумачэнню; паясненне адваката, што гэта была аперацыя праведзеная з прычыны недакладнай дзеянасці Біндзюка (?), адпадае ў сувязі з высновам экспертаў: нявыплаата працэнтаў і г.д.)...»

...На хвіліну сплюнно цытаванні і для будучых біографаў Астроўскага назначаю: гэтыя незразумелыя 48 даляраў будучы прэзідэнт Беларускай Цэнтральнай Рады ўзяў 29 лістапада 1926 г., а наогул жа вельмі і вельмі здзіўлюся: свае

сябе выкананне даручэння гэтага банка. Суд (акруговы. — Л. Д.-М.) выявіў, што пайшчыкамі Рыжскага транзітнага Банка былі: (Дзяржаўны. — Л. Д.-М.) Банк СССР, Усерасійскі Кааператывны Банк, Маскоўскі Народ. (ны) Банк, Сел. Саюз (?), а таксама арганізацыі ўкраінскай сав. (ецкай) рэспублікі.

Аналіз бягучых рахункаў і тэрміновых укладаў паказвае: у Беларускі Банк сапраўды паступілі

Камінтэрн, дзякуючы Ульянаву, пачаткова перадаў на ажыўленне Банка дзве сумы: 15000 даляраў і 11750 даляраў

грошовыя аперацыі грамадоўцы праводзілі, асабліва не бlyтаючы сляды — можна сказаць, з бесклапотнасцю рамантых гімназістаў!

А далей Р. Раўз даводзіў апелляцыйнаму суду:

«...у час заснавання філіялаў Цэнтральная каса не мела адпаведных фондаў: напрыклад, 18 сакавіка паступіла філія ў Глыбокім, і ў той жа дзень Радаслаў Астроўскі ўносіць у Цэнтральную касу — 800 даляраў, Браніслаў Тарашкевіч — 100 даляраў; філія ў Пінску адчынена 5.04.1926 г., калі Цэнтральная каса высылае 500 даляраў. Адкуль гроши? 30 сакавіка ад Астроўскага паступіла 1580 зл.(отых), Тарашкевіча — 500 дал.(яра), ад банкаўскага бухгалтара — 500 даляраў і 1580 зл.(отых)

(От і відавочны факт «адначасовых... адноўковых укладаў».

— Л. Д.-М.)

Банкаўскія кнігі вяліся нядайбайна, зрасці, падсудны Р. Астроўскі і сам не адмаўляў, што меў «Чорную тетрадку».

Тое, што Беларускі Банк удзельнічаў у падрыўной работе Грамады, кажуць у сваіх паказаннях сведкі:

Аляксандр Бабіч атрымаў з Банка пры дапамозе Астроўскага 300 зл.(отых) і спыніў сваю сувязь з камуністычнай партыяй.

Козіч даказае: пасол Валошын паведамляў яму, што Беларускі Банк субсідзіруеца савецкім урадам; той жа Козіч плаціў камандзіровачныя грамадоўцам грашыма з Банка (паказанне Каланчынскага).

Удзельнік курсаў Грамады ў Радашковічах Тарасюк прызнаўся: Банк даў на стварэнне гэтых курсаў 600 зл.(отых) (пацвярдженне ў паказаннях Кнапэ).

Муж Даверу Грамады ў Лідскім павеце змоўшык Шым-

Радаслаў Астроўскі — у цэнтры

кевіч, які потым уцёк у Расію, займеў з Банка 2000 зл.(отых).

Вядомы дзеяч Грамады Ігнатовіч, пра якога сведкі паведамляюць, што ён быў выбраны як будучы Беларускі Стараста, забраў з Банка 180 даляраў.

Сведка Скальскі даводзіць: Банк аплачваў штрафы, накладзеныя ўладай на грамадоўца...

...Зноў спыню цытаванне, каб заўважыць: сведка Скальскі — той самы падкамісар Тадэвуш Скальскі (кіраўнік памежнага камісарыята дзяржаўнай паліцыі ў Тчэве!), які 5 лютага 1931 г. у цягніку Гданьск—Мальборк заўтрымаў Б. Тарашкевіча... (Глядзі папярэднюю публікацыю ў «Літаратурнай Беларусі»: «Новы час», 27 мая 2011 г.)

Ужо ў Менску я сказаў пра гэтага Анатолію Сідарэвічу; мы сустрэліся ў архіўным касцёле Святога Язэпа, у кабінцы прыязнай спадарыні Запартыкі; Анатоль дапамог мне расчытаць у корыдычнымі творы Р. Раўза складаныя мясціны і са сваёй харктэрнай смяшлівасцю проказаў:

— Во, які трапіўся пракурор уніклівы!

Сапрауды, дапытлівасць пана Раўза была на ўзору!

У рамане «Сустрэнемся на барыкадах» Піліп Пестрак іранічна называў Р. Раўза — эрудіраваным.

Мяркую, пан Раўз без ніякай сацрэалістычнай іроніі быў да сведчаны ў сваёй справе.

І зноў жа ён паведамляў, што «...Суд (акруговы). — Л. Д.-М.) установіў: Семашкевіч на гэту мату (аплачваць штрафы, наложаныя на грамадоўца). — Л. Д.-М.) атрымаў з Банка 90 п. (ольскіх) зл.(отых).

Сведка Будзінскі паказвае: пазыкі (усяго выдадзена 12863 дал.яры) і 3385 зл.(отых)) выдаўваліся толькі чальцам Грамады; гэты сведка шмат ведаў, бо меў інфармацыю ад грамадоўца Іголкі, які пазней быў забіты па палітычных матывах.

Сведка Бялінскі сцвярджае: чальц Грамады Пятровіч звярнуўся да яго канфідэнта з прапановай займацца шпіянажам, пры гэтым зазначыў, што грошы яму будзе плаціць Беларускі Банк.

Ігнат Андзілеўка (устройшчык гурткоў Грамады), які неаднаразова браў сумы з Банка, са слоў сведка Сасноўскага і Дразда, упэўнівае: яму за палітычную работу плаціць Банк, і Банк гэты мае грошы ў Расіі.

Сенсацыйнае прызнаннне зрабіў запасны сведка, Муж Даверу Грамады ў Браслаўскім і Дзісенскім паветах Іван Ласёнак; ён паведаміў, што па просьбe Астроўскага і Мятлы падрабляў на вэксалях жыро на імя Ліпскі і такім чынам атрымаў з Банка грошы на падрыўную дзейнасць, а менавіта:

350 зл.(отых) для развозу падрыўной літаратуры;

10 дал.(яры) на выезд са шпіёнам Зарэкам у Расію;

33 дал.(яры) і 22 дал.(яры) за арганізацыйную работу Грамады...

Не магу тут не скказаць: апошнія тры сумы нейкія несур'ёзныя, але тым не менш — у судзе любая драбніца мае вагу!

Далей пан Раўза звяртаў увагу на іншыя сферы дзейнасці Астроўскага.

Спасылаючыся на ўласнае прызнанні падсуднага, а таксама ж на паказанні сведкі Івана Савіцкага, падпракурор даводзіў, што

падсудны Астроўскі, калі быў Старшынём Беларускага Дабрачыннага Таварыства, атрымаў з СССР вялікія сумы, першы раз — 4000 злотых, а другі раз — 15000 злотых.

Акрамя таго займаўся ён і мопраўскай дзейнасцю — зноў жа небескарысліва...

Існавала такое таварыства МОПР — міжнародная арганізацыя дапамогі барацьбітам рэвалюцыі.

І былі такія беларускія людзі, якія шчыра верылі ў неабходнасць МОПРа.

У кнізе «Памяць» (Слонімскі раён) на старонцы 183 чытаю:

«...тры гады падрад (1930-1932) тайком ад паліцыі мы атрымлівалі ад рыбайні гаспадаркі 1000 злотых штогод і здавалі іх у МОПР. Гэта сума на той час была немалая. За 1000 злотых можна было купіць 500 пудоў хлеба...»

І што тут скажаш?

Хіба што адно: шкада і людскім веры, і людскім працы!

Пра людскія грошы — маучу...

Праўда, нейкая дапамога вязням і іх родным усё ж такі даходзіла, таму дзякую тым, хто дзяліць; дзякую за тое, што ўсё сабе не забраў...

Аднак вярнуся да асноўнай (банкаўскай!) темы.

Падпракурор Віленскага акруговага суда Роберт Раўз пакінуў нам выразны, але дастатковая сухі тэкст.

Аднак жа ёсьць і белетрыстыка, створаная чульм сэрцам.

Былы пасол і сенатарпольскага парламента Васіль Рагуля называў Беларускі Банк Зямельным Банкам і ў сваёй цікавай кніжцы «Успаміны» пісаў:

«...сродкі былі. Адкуль? — думаю, што ад Вульянава, першага дарадчыка Палпредства ў Варшаве, беларуса, родам з Магілёўшчыны. Вульянав, між іншым, выстараўся дапамогу Саветаў на адкрыцці Грамадою ў Вільні Зямельнага Банку, у вышыні 15000 дал.(яры), у трэћыя раты па 5000 дал.(яры) кожная. Першую рату атрымаў я, антукамуніст, старшыня Сялянскага

Дык вось, першую рату атрымаў В. Рагуля, другую (праз Транзітны Банк у Рызе) — сам Б. Тарашкевіч, трэцюю — невядома хто.

Можна дапусціць, што Р. Астроўскі.

В. Рагуля яшчэ ўспамінаў:

«...пасля атрымання першай раты, у Грамадзе паўсталі пытаўніне, як замаскаваць паходжаныя грошай у банкавых кнігах. Я парадзіў Рак-Міхайлоўскуму і Валошыну расціпісаць гэту суму, як уклады паасобных, але давераных асобаў... Гэткім асобамі ня могуць быць паслы, бо іх могуць арыштаваць, блакуючы адначасова і іх уклады. Гэтак яны і зрабілі... на імя брата Мятлы запісана 600 дал.(яры), а на імя Р. Астроўскага (ён паслом не быў. — Л. Д.-М.) і ягонай жонкі — каля 1160 дал.(яры)...»

Паслья ліквідацыі Грамады, грамадоўцы, што засталіся на волі, даручылі кіраўніцтва Банкам сэнатару Багдановічу.

Ён і стаўся Дырэктарам Банку. Аднойчы ў Варшаве ён сказаў мне, што брат Мятлы і Астроўскі з жонкаю дамагаюцца выдаць ім іх «уклады»... Сам факт патрабавання выдачы «укладаў» без зазначэння, на што яны будуць бескантрольна расходаваны, кінуў на «укладчыкаў» непрыемныя цены і выклікаў прыгнітаючы ўражаныя сярод сяброў Пасольскага Клубу...»

Хадзі В. Рагуля раіу і, вядома ж, слушна раіу, каб на паслоў не распісвати грошы, аднак жа распісалі ён на паслоў — то-бок, на саміх сябе.

Першыя запісы ў банкавых кнігах з'явіліся 9 лістапада 1925 г., а на 1 студзеня 1927 г. склалася такая карціна: П. Мятла меў на тэрміновым укладзе 265 даляраў і 510 даляраў на бягучым рахунку; П. Валошын на тэрміновым — 305 даляраў, на бягучым — 145 даляраў; Б. Тарашкевіч на тэрміновым — 611 даляраў, на бягучым — 101 даляр; С. Рак-Міхайлоўскі на тэрміновым — 50 даляраў, менш за ўсіх, але затое на бягучым — 2275 злотых і яшчэ 889 даляраў...

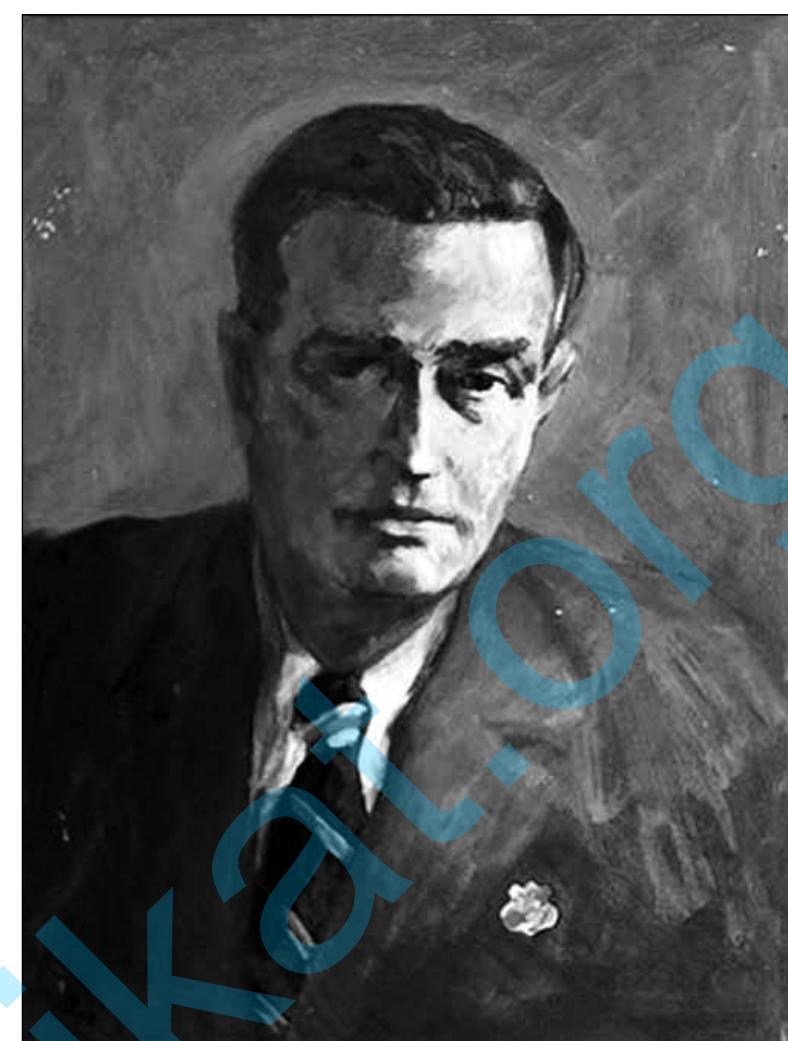
Не з'яўлялася для польскага суда аргументам і тое, што Астроўскага, як старшыню ТБШ, хваліў у Менску ў сваёй кніжцы «За Савецкую Беларусь» адзін з галоўных камуністаў Беларусі А. Чарвякоў

Дарэчы, калі 15 студзеня 1927 г. на вакзале ў Вільні С. Рак-Міхайлоўскага арыштавалі, то пры ім было 195 злотых...

Як і прадбачаў сенатар Васіль Рагуля, па арышце паслоў налагылі забарону і на іхня рахункі; рахункі былі далучаны да крымінальных спраў у якасці рэчавых доказаў.

27 траўня 1927 г. суддзя Віленскага акруговага суда Стэфан Паўлюць, спасылаючыся на паказанні «камунікатчыка» Міхала Гурына, пастанавіў: згаданыя грошы не з'яўляюцца прыватнай уласнасцю абвінавачаных грамадоўцаў, грошы прызначаны для камуністычных акцый і падлягаюць канфіскацыі на карысць скарбу.

Паводле запаснога сведкі Стэмпля, калі арыштоўвалі Тা-

Радаслаў Астроўскі. Малюнак А. Крывенкі

шкевіча, Астроўскі ў гэты час падпаў грамадоўскія паперы...

Суддзі знаў, што з яго ведама і ў яго доме адбываліся сходы цэнтральнага камітэта камуністычнай партыі Заходнія Беларусі!

Пра гэта сведчыў усё той жа распавальнік і камунікатчык, былы член ЦК КПЗБ М. Гурын.

Аднак жа апеляцыйны суд, а засядаў ён з 28 лютага па 16 сакавіка 1929 г., адкінуў гэта сведчанне: маўляў, нельга верыць, бо сведка М. Гурын ужо не належаў да КПЗБ і мог атрымліваць ад якой-небудзь няпэўнай асобы недакладную інфармацыю!

Калі суддзі не паверылі знаному сведку М. Гурыну, то, вядома ж, не прыслушаліся яны й да паказанняў нейкага там Васілеўскага, які даводзіў пра то: Радаслаў сын Казіміра Астроўскі ў сваім доме па адрасе: Вільня, Чыгуначная Калонія 62 — спрыяе камуністам!

І, вядома ж, не з'яўлялася для польскага суда аргументам і тое, што Астроўскага, як старшыню ТБШ, хваліў у Менску ў сваёй кніжцы «За Савецкую Беларусь» адзін з галоўных камуністаў Беларусі А. Чарвякоў.

Словам, не суд у бальшавіцкім разуменні, а святая прастата!

А бальшавікі бачылі ў Астроўскім родную душу!

Гэта бяспречна.

Чалавек не стомлены прынцыпамі, — Радаслаў Астроўскі заўсёды быў там, дзе былі грошы.

І пасля таго, як Беларускага Банка не стала, усё адно фінансы шырокай ракой пльшлі ў яго рукі, і ён распісваў іх на сваю жонку, на сваю дачку, на сябе...

От жа чытаю ў судовай паперы за 27 траўня 1927 г., што Астроўскі мае на тэрміновым укладзе 100 даляраў, а на бягучым рахунку 498 даляраў і 6699 злотых...

9 чэрвеня 2011. Чацвер. Менск.

Цалкам кнігу можна будзе прачытаць у часопісе «Дзеяслоў»

ВІДАРЫСЫ

ДРЭВА, або ШТО БЕЗ КОРАНЯ – НЕ РАСЦЕ

Алесь ПАШКЕВІЧ

A

...У класе чацвёртым ці пятым атрымаў я двойку. Першую і, спадзяюся, апошнюю ў жыцці. Двойку па мове.

Пачыналася вясна, абуджалася зяленіва, і ў слупок з адушаўлённымі назоўнікамі я шчодра ўпісаў і бярозу з дубам. А яны, аказваецца, як цвердзіла школьная грамата, прадметы неадушаўлённыя, г.зн. нежывыя.

Аніяк не цяміла мая галава, чамуяно так і чаму назоўнік «груп», наадварот, — адушаўлённы...

Калі не вядома, што з'явілася першым — яйка ці курка, дык у супастаўленні чалавек/дрэва ўсё зразумела. Таму, натуральна, хто ўжо злез з апошняга.

А першымі тое, па-мойму, зрабілі друіды — паэты-жрацы страдаўніх кельтаў. І з тысячагоддзе не дажылі, каб спартызаніць немцаў-нацысту, па загадзе якіх выразалі сотні дубоў за вёскай маіх набушаўскіх дзядоў, а разам з тымі нацыстамі дапартызаніць і дрэвесаку развітога сацыялізму, якія збаёдалі не адну прыпяцку дубраву.

Другія нашмат болей за нашых настаўнікаў кумекалі і ў пытаннях педагогікі, хоць — па шчырасці — іхня альмаматэрэ праходзіць не хацелася б: кандыдатаў у друідскую каству чакала ў пагудасе-лесе выпрабаванне адзінотай (каля 20 гадоў жылі і навучаліся яны ў святых пушчах). Затое з маіх мрояў анік не можа выбытати сухаваты белабороды жрэц, які на шосты дзень маладзіка вядзе да аграмаднага вяза двух белых быкоў, завязае ім рогі і ўзлазіць на вузлаватыя галіны; залатым сярпом — як месяцам — зразае крыважеру-амялу, кладзе ў свой белы хітон; злятае на зямлю і ў спевах суродзічаў тым жа сярпом перацінае быкам гарлякі. Змочаная ў ахвярнай крыві амяла пасля таго становілася цудадзейнымі лекамі, магла ратаваць нават ад наймоцнейшай атрутні, толькі ж мне трывініца іншае: барадаты друід пытлюе той аміял-венікам то немцаў-нацысту, то дрэвесаку развітога сацыялізму, то маю настаўніцу мовы, а то і — часцей — мяне самога...

Хрысціянства таксама паўстала на дрэве. Крыж, на якім распялі Збаўцу, асіна, на якой павесіўся Ўда...

І ўсё жышці чалавек — з пакалення ў пакаленне — з дрэвам і ў дрэве: ад матчынай калыбкі да лёсавай труны.

І радавод ягоны — ад каранёў да кроны — таксама выяўляецца ў форме дрэва.

B

У ВЁСЦЫ мы патанаем у садах, кустах, лясах, аднак не заўважаем дрэў — якое, што было, ёсьці і будзе. Не вітаем тых, якія не прыносяць пладоў. Гонім іх (нібыта ў нас абуджаеца цяжкая памяць трыволія, калі далёкія продкі мусілі адваёўваць у лясоў сваю

ваць, паліць — і вырошчваць на тым хлеб). Старая суседка, якая адолела за зіму два інсульты, з цяжкасцю даклыпала да майго плота і, заўважыўшы каля яго мятровы дубец клёна-самаростка, шчыра-клопатна раіць: «Абламі яго, я то вырасце»...

Мы не зауважаем іх — акрамя, хіба што, некаторых знакавых, памятных. Як тыя два вязы, пасаджаныя каля маёй бацькоўскай хаты яшчэ майм прадзедам. Іх два аграмадныя маякі доўга паказвалі мне дарогу на родны прычал-падворак. Адхаваўшы пад сваім летнім ценем чатыры пакаленні Пашкевіча і адспіваўшы ім пад акампанемент зімовых завей начных калыханкі, яны памерлі. Памерлі таксама — як і належыць — знакава і памятна. Бацькі пераехалі жыць да майго брата, падворак асірацеў, і ў бязветраную ноч адзін з вязоў...

«Школьная» мова не дазваляе развесці іх па полавай прыналежнасці, хоць я з маленства атаясмліваў тых дрэвы і па роду (за што мог бы «схлапатыць» яшчэ адну двойку). Атаясмліваў і дзяліў іх на «яна» і «ёна». Яна — вязыня — была больш шацістая, а знізу, паміж ствалом і карэнем, мела глыбокое дупло, у якое я доўга баяўшы што-небудзь хаваць... Пазней даведаўся, што ў вязавай сям'і — некалькі дзясяткі відаў, а ў свеце іх наогул завуць па-разнаму: ільм — ад яшчэ кельцкага «elm», па-латыні «ilmus»; на славяншчыне яшчэ — і бераст, і карагач, і ільмавік. Але мова чамусці не развязала дрэвы па полавай прыналежнасці, не падзяліла (як і большасць расліннаў) на пары. Хай бы б, здавалася, кветкі гермафрадзіціся сабе ў песьціках ды тычынках... А дрэвы? Ці ўсё ж не мова ў тым вінаватая, а — закладзеная ў ёй міфалагічная памяць? Мама сполашна забараняла мне, падлітку, садзіць меншыя за мяне дрэвы-«мужчыны» (клён, дуб...), бо — казала — яны забіраюць рост. Тады я не вызнаўчайся даўжынёй, і — як ні карцела не парушаў загад.

Мова вінаватці ва ўсім прыроду, у свеа апраўданне прыводзячы зборна-сімейную супрацьпастаўлені: яна-хвоя — ён-хвойнік; ён-дуб — яна-дубрава; яна-бяроза — ён-беразняк...

...Дык вось, калі набушаўскі падворак асірацеў, у бязветраную ноч вязыня ўпала. Акурат на комін, пасярод даху. І разваліла б сваі шматтонным целам хату, калі б не вяз, які рос на кроакаў пятнашыць бліжэй да сцяны. Ён і прыняў сяброўку на свае стогадовыя руکі ды на развітанне абняў яе — так моцна, што ў самага магутнага раённага крана, калі сіліцца падняць і пакласці вязыню на вуліцу, зламалася страла.

А вяз засох у адзіноце на другую вясну — і яшчэ доўга раскідаў над вёскай свае безлісцёвія галіны, пакуль знайшліся штукары распілаваць яго ды спусціць на зямлю.

Ані каліва ягона га не змог ні парэаць, ні спаліць...

У ГОРАДЗЕ мы не тонем у садах, кустах ды парках, аднак

бачым дрэвы — як тое, чаго не было, няма і не будзе...

Першую сваю кватэрку «па чарзе» ў Саюзе пісьменнікаў у 1996 годзе я атрымаў ад бацькі-прэзідэнта. Так, гэта раней ва ўсёй гісторыі СП яго членам жыллё давала дзяржава: ці сталічна-гарадскіе, ці сібірска-барачнае. А цяпер першы прэзідэнт Рэспублікі Беларусь распараціўся забраць дом, які будаваўся для парламентарыяў, і аддаць яго творчым работнікам. Не толькі распараціўся, але і асабіста прымаў яго «дачу». Сам зайшоў праверыць — акурат у мой будучы пад'езд — якасць тынкоўкі ды паклейкі шпалера. А з ім — і тагачасны міністр культуры з драўляна-памятным прозвішчам Сасноўскі. Міністр у прапагандыскім запале доўга распавядáў журналістам пра незвычайнай дзівосі ўбачаных ім «творчых» кватэр: «усё новенькае, усё зіхіціць... нават замочки на паштоўках скрынях з ключыкамі...».

Мой родны бацька пасля таго быў перакананы, што паркет на сінавах метрах як мінімум пазалочаны, аднак не бедаваў, убачыўшы звычайную старую планіроўку ды мутнаваты лінолеум. Ані грама, дапіваючы на ўлазінах з сябрамі трохлітровік вясковай самагонкі, не шкадаваў аб tym і я. І быў, натуральна, удзячны ўсім — ад бацькі роднага да бацькі прэзідэнцкага (хоць і ведаў, што дом у анякіх парламентарыяў не адбіраўся, як потым пацвердзіў тагачасны спікер Вярхоўнага Савета Мечыслаў Грыб; народным абраникам узвялі даміну зусім па іншым праекце над Свіслаччу — нашмат бліжэй да цэнтра, чым тая «прэзідэнцкая» ў Малінаўцы). Быў, паўтараючы, удзячны, хоць размова — не аб tym.

А — пра дрэвы. Якія аж трашчалі ў колішній вёсцы Малінаўка і якіх не стала ў новаўзведзеным на tym месцы аднайменным мікрараёне. Зрэзалі старыя сады ды прысады — і каля новых каменных сценаў і цяпер — праз дзясяткі гадоў — анічога толкам не расце. Збульдозеры ліпласт вясковага клопатам і потам — а на пустым пляску нават кусты не галініяцца. Як і тыя дубцы, якія будаўнікі ці жэсасці, дачуўшыся пра прэзідэнцкую праверку, ім-пяцна садзілі ў замерзлую зямлю. Перад домам ломам прабівалі дзіркі ды, як аловак завастрышыў стволік клёніка ці ліпкі, угнянілі ў жоўтыя гравій. А вясной навасёлы дзівіліся, чаму ўраз тыя прысады

хораша ды мяне цешаць. А яшчэ — і некаторых прадстаўнікоў нашага мірнага электрарата, якім заманеца то бэзу адламаць, а то — як у вясковым садзе — натрэсці на закусь абрыйкосаў: балазе растуць яны, не раўнучы, з кулак.

А дзякуючы прэзідэнту і ягонаму штодзёнаму клопату аб дабрабыце мінчанаў неўзабаве недалёка ад дома з абрыйкосам з'явіцца новая станцыя метро. І салаўі зноў збіраюцца ў эміграцыю, перад якой паспелі наспіваць міністру на закусь абрыйкосаў: балазе растуць яны, не раўнучы, з кулак...

Думаю, што гэта — яшчэ адна вылазка ці дрэвавікоў-нацыстаў, ці лесасекаў так і не развілага сацыялізму, пра што збіраюцца неадкладна напісаць кіраўніку дзяржавы.

Ён, колішні вясковец, павінен пашкадаваць пасаджаныя яшчэ ці не пры Машэраве каштаны, з якіх па загадзе ягоных зялёнышчыкаў-апарычнікаў робяць гермафрадыты, ці па-сучаснаму — кастраты. Калі ж той ліст не перададуць адрасату альбо паважаны рэспандэнт не пачне мой клопат — і ім прысыніца сіві друід з вострым сярпом.

Бо хто нішчыць кветкі — не прычакае пладоў.

...Я

Калі ад аднаго з кіраўнікоў «чэснага» Саюза пісьменнікаў пачуў плёткі аб майм хатнім кабінэце з выглядам на дыпламатычны корпус, чамусці ўспыла згадка пра апеты Адамам Міцкевічам у «Пане Тадэвушу» кабінет майм даўняга аднафамільца пісьменніка і краязнаўцы канца XVIII — пачатку XIX стагоддзяў Дзяніса Пашкевіча, абсталяваны ў жарале паганска губа, у якога было нават сваё імя:

Маёй радзімы дрэвы!

Неба мо адкрые

Яшчэ мне к вам дарогу.

О, сябры старыя,

Ці вас тады застану?

Помню, як раслі вы,

А я вакол вас поўзаў у свой час
ішаслівы.

Ці той Баубліс расце,
старэча дуплаваты,

Ў якога ў жарале, не менишым
добрай хаты,

Дванаццаць чалавек за стол
сядала ўкола?

Ці ёсць Міндоўгай гай ля фарнага
касцёла?

(Пераклад Пятра Бітэля.)

На жаль, разам з касцёламі і цэрквамі на нашай з Міцкевічам радзіме нішчылі і гаі з пушчамі. А таму ў класе чацвёртым ці пятым атрымаў я двойку. Першую і, спадзяюся, апошнюю ў жыцці. Двойку па мове, калі адушаўлённымі назоўнікамі называю і дрэвы. Аднак і дагэтуль упартыя ўважаю яе сваёй ці не найвышэйшай адзнакай. Прынамі, у тым не запярэчылі б мне і пракаветныя друіды, і мае набушаўскія дзяды.

І я, супакоены тым — цьфу-цифу — стукаю па дрэве...

РОЗДУМ

ПРАГА СВЯТЛА І ВЫСОКАГА СЭНСУ

Вераніка СТРАЛЬЦОВА

Ала СЯМЁНАВА. У святой
краіне выгнання: імпрэсіі,
адлюстраванні / Бібліятэка
Саюза беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка»,
выпуск 10. — Мінск:
«Кнігазбор», 2011. — 488 стар.

...«Імпрэсіі і адлюстраванні» — вольнае вызначэнне жанравай прыроды кнігі паводле самога аўтара. Белетрызованая аўтабіографія «Святое загадкі» — узор арганічнага спалучэння пісіхалагічнай, інтэлектуальнай і дакументальнай прозы.

Нягледзячы на бяспречную аўтабіографічную аснову, было б памылкова расцэніваць фактывічныя сыходжанні ў кнізе літаральна: лініі лёсу галоўнай герайні і аўтара далёка не заўсёды супадаюць. Белетрызация тэксту адбываецца за кошт злучэння біяграфічных реалій з элементамі мастацкай апавядальнасці. Адзінствам аўтарскай задумы зітаваны розныя спосабы светаспасціжэння: сюжэтны і аналітычны, спавядальны і норавацісальны, а вынаходлівым пераключэнні з вобразнага плана ў паняцціны, з адцягненага ў побытавы надаюць твору аўтёму і глыбіню. Яго жанравая прыналежнасць досьцік'я няўложеная. Сапраўды, як згарнуць у адно вызначэнне калаж факта і роздуму? У ім спалучаюцца публіцыстыка і лірyczна-паэтычныя замалёўкі, алюзіі і ўласныя назіранні з галіны пісіхалогіі і сацыялогіі, чыстыя і схаваныя цытаты, эстэтычна-філософскія моманты і блізкія да нарысаў нораваў побытавыя замалёўкі. А. Сямёнаў шырокая выкарыстоўвае магчымасці эсэістычнай прозы, але арыентуецца яна не на ўсходнееврапейскую і нават не на агульнаславянскую, а на заходнееврапейскую традыцію, звязаную з імёнамі Г.Гесе, А.Маруа, Д.Ліеша. Гэты (міжрэгіональны) тып мастацкага ўзаемадзеяння досьцік'я рызыкоўны, бо часта вядзе да «правалаў» у эклектыку. Але аўтар, здаецца, шчасліва ўнікае гэтай небяспекі. Не апошнюю ролю тут альгіралі, відаць, асаблівасці выхавання самой пісьменніцы, яе сямейныя карані, якія абумовілі арыентацыю не толькі на беларускі і расійскі, а і на польскі варыянт культуры, і на заходнееврапейскі — у яго, так бы мовіць, рознакалёрных і рознасвядомасных варыянціях.

Як вядома, лепш за ёсё пра пісьменніка могуць расказаць яго кнігі. І гэта абсалютна спраўядліва ў адносінах да «Святое загадкі». Адмысловая мазаіка ўражанняў юнай герайні — гэта, відавочна, перш за ёсё вопыт дзіцячых перажыванняў самой аўтаркі. Паходзячы з сям'і юрыстаў і па волі лёсу маючы ў сваім штоўдзённым асяродку людзей тонкай душэўнай арганізацыі (маци, арыстакратычна-вытанчаная пані Магда, законніца-назарэнтка сястра Малгажата і інш.), пісьменніца з ранняга дзяцінства атрымала досьцік'я рэдкую на той час магчымасць сістэматычнага

маральнага і культурнага настаяніцтва.

Уводзячы чытача ў свет сваёй герайні, аўтар з першых жа стаўронак пераходзіць да адкрытага разгляду пытанняў духоўнага жыцця, веры і веравызнання. Герайні А. Сямёнаў (размова ідзе пра пасляваенныя гады) зусім непадобная на знаёмых нам па творах сацыялістычнага рэалізму вяяўнічых змагароў за шчасце і лепшую долю. Сапраўды, з пункту гледжання пісіхалогіі ўчынку і дзеяння вельмі дзіўнай выглядае такая вось мадэрль паводзін: «Трымайся!» — згадвала Дані пані Магду, калі было скрушуна і крыўдна, калі рамантычныя мроі раструшчваліся безапеляцыйнай рэчаіснасцю. І брала мудрую кнігу і чытала. Відавочна, што герайні А. Сямёнаў — перш за ёсё чалавек думкі, сузірніні, якому чужая агрэсія спрошчаных уяўленняў пра сутнасць светападобові і для якой галоўная кніга — Біблія.

Аповесць-эсэ «Святое загадкі» — вельмі важная з'ява ў творчай біяграфіі А. Сямёнаў. Менавіта тут — ключ да разумення гэтай неардынтарнай мастацкай індывідуальнасці. І хача твор не вырашае ніякіх проблем, не заклікае да спрэчак, ён запрашае да роздуму. Аптымістычны лейтматык абу-моўлены настроем думкі аўтара. Менавіта гэта жывіць і акрыляе тэкст. А ўдала выкарыстаныя гумар і іронія дазваляюць пераканаўчы прымекаваць высновы духу да зямной рэчаіснасці. А. Сямёнаў змагла ўбачыць у канкрэтным — сімвалічнае, у асабістым — агульназначнае.

Здолела быць адначасова ў будзённасці — і над ёй. І сказаць пра ўнутраны свет чалавека сваё і па-свойму.

Падкрэсліваючы выразны інтэлектуальны пачатак твораў пісьменніцы, нельга не сказаць: проза А. Сямёнаў — гэта яшчэ і эстэтычна проза. З'ява, якую не пабаюся называць даволі рэдкай у нашым нацыянальным прыгожым пісьменстве. Філософія, мастацтва, літаратура, тэатр, кінематографія, гісторыя, архітэктура, пластыка, феерверкі імёнаў, назваў, напрамкаў і стыляў — адмысловае, нетутэйшае вязъмо, на якім тримаецца твор — безумоўна, чытво не для кожнага. У А. Сямёнаў свой

3 героямі сваёй эсэістычнай прозы і крытыкі Ала Сямёнаў шукае праўду чалавечай душы, якая выпрабоўвае глыбіні і вышыні чалавечай існасці

чытач. І чытач зусім не масавы. Элітарны...

Героі аповесцяў і апавяданняў А. Сямёнаў упарты шукаюць адказы на пытанні духоўнага парадку, і зусім зразумела, што гэта тая быццінная сфера, якая нязменна прысутнічае ў штодзённым жыцці аўтара. А інакш — ці магло бы, напрыклад, з'явіцца на свет эсэ «Ззянне праўды», напісане з нагоды выхаду ў свет беларускага перакладу кнігі-дыялогу «Пераступіць парог надзеі» (перакладчык Хрысціна Лялько)? У гэтым выключным па сваёй значнасці выданні змешчаны адказы Папы Яна Паўла II на пытанні вядомага італьянс-

кага журналіста Вітторыё Мэс-коры. Узяўшыся за вырашэнне адказнай і складанай задачы: сказаць сваё слова пра тэкст надзвычай высокага парадку і ўзроўню, А. Сямёнаў відавочна рызыкавала: «ўзяць» такую вяршыню, ды ўпершыню ў беларускай літаратуре, сапраўды няпроста. (Першадрук разцэнзіі належала ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», калі галоўным рэдактарам быў светлай памяці сапраўдны паэт і бліскучы эсэст Але́сь Післьмянкоў). А пісьменніца спрэвілася з задачай, чарговы раз прадэманстраваўши сурэзную філософскую і тэалагічную дасведчанасць, уменне арганічна спалучаць магчымасці тэарэтычнага, аналітычнага і вобразнага мыслення.

Эсэ, пра якое ідзе размова, пазней было ўключана ў кнігу прозы «Таямніцы пакутны колер», што выйшла ў выдавецтве «Про Хрысто». Духоўная дамінанта гучыць у кожным творы гэтай кнігі. І той, што выйшла пазней — «Перад генiem лёсу», і той, што цяпер перад намі — «У святой краіне выгнання». Усё той жа сенсавы рэфэрэнс, найперш самавызначэнне духоўнае, імкненне да святона, да высяю Нябес. Здаецца, водголос чароўнай нетутэйшай музыкі чуеца нават у саміх называючых твораў: «Тэрцыны траўня», «Я кварту восені вып'ю...»...

Можа, асабліва акрэслена гэтае самавыяўленне прачытаецца ў змешчаным у кнізе дыялогу з Галінай Шаблінскай. Пытанні вымагаюць адпаведных адказаў. І атрымоўваюць іх. (Нездарма, мабыць, у эфіры канала «Культура» дыялог быў паўтораны шэсць разоў!) У дыялогу вядзенца размова пра трывала выснаваную ў творчасці А. Сямёнаў лірyczна-філософскую канцепцыю, паводле якой гармонія дадзенага не адміняе гармоніі прымысленага, а хараштво матэрыяльнага, рэчаўнага, прадметнага несупярэчліва сусінне з хараштвом адчутага і прачутага ва ўяўленні. Светгерояў А. Сямёнаў — не прагматычны. У ім няма «патрэбных» людзей, кан'юнктуры, кантактаў паводле карысці і разліку. Але відавочна існуець тут кантакты духоўныя, інтэлектуальныя, знешне нібыта нічым

не абумоўленыя, спарадычныя. Выпадковыя, выбуховыя. Але — прадвызначаныя глыбінным «кодам» асобы. Аўтара цікавіць не столькі факты, колькі актыўная духоўнасць, якая на ўзроўні тэксту праяўляе сябе як плыні свядомасці ці ўнутраны маналог. Падзейная лінія часта паслаблена, перавага аддаецца сутнасцю дамінантам. У цэнтры ўвагі — хараштво натуры, прыгажосць, створаная чалавекам, высакародныя, знешне і ўнутрана «паўнавартасныя» героі — часта ў няроўнай бойцы з драпежнай сілай прагматычнага, прымітыўна матэрыялізаванага свету. І — быццё як

свята будзённага дня, у якім раскрываюцца глыбіні чалавечага існавання.

Гэта ўроўнай ступені датычыць і прозы, і эсэістыкі, і крытычных нарысаў А. Сямёнаў. Імпрэсіі і адлюстраванні... Можна ўяўіць, як складана было аўтару выбраць у кнігу тэксты з крытычнай «дзялянкі»: У. Караткевіч, А. Адамовіч, Н. Мацаш, Р. Барадулін, Я. Чыквін, А. Разанаў, У. Арлоў, С. Дубавец, А. Пашкевіч, С. Пятровіч. Літаратары розных пакаленняў, розных творчых кірункаў. Побач з імі — людзі мастацтва, культуры, медыцыны. Напрыклад, Арыядна Ладыгіна — філософ-эстэтык, спадчынніца старадаўнія добрага роду, пляменніца спявачкі Ларысы Александроўскай, альбо вядомая піяністка, лаўрэат шматлікіх міжнародных конкурсаў Ірына Шуміліна, ці таленавіты экспкурсавод (некалі прызнаны як лепшы ў Беларусі), аўтар кніг і нарысаў па краязнаўству Анатоль Варава, побач з імі Тамара Кур'яновіч — не проста ўрач, а лекар ад Бога...

Розныя постаці, розныя творчыя малюнкі. І тая самая, ужо памянёная духоўная дамінанта. Мабыць, ёсьць яшчэ адно, што лучыць некаторых з герояў А. Сямёнаў — рамантызм. Уласцівы самой пісьменніцы не толькі ў прозе, але і ў крытыцы. І ў гэтай кнізе выяўлены ў многіх творах, ці не найбольш пранізліва-шымліва ў эсэ «На лініі дзялягіду, на вышыні палёту...», прысвечаным памяці мужа...

Шчырая зацікаўленасць жыццём нацыянальнай літаратуры была адпечатку ўласцівая творчай натуры Алы Сямёнаў. Крытыка для яе ніколі не была спосабам заробку ці палітыкай прадуманых кан'юнктурных хадоў. Зусім не. Яна — аўтар надзвычай незалежны. Можа, менавіта ў гэтым трэба шукаць разгадку таго, што апошняя кніга крытыкі (пры актыўным удзеле аўтара ў літаратурным працэсе) выйшла чвэрць века таму. Новая кніга яе літаратурна-крытычных эсэ «Гульні эпохі» толькі падрыхтавана да друку. Будзем спадзявацца — знайдзецца і выдавец...

А пакуль (ці затое?) мы маем гэтыя імпрэсіі і адлюстраванні — нядыўна выдадзеную кнігу «У святой краіне выгнання». Розныя жанры, размаітая творчая палітра. Разам з героямі сваёй эсэістычнай прозы і крытыкі Ала Сямёнаў шукае праўду чалавечай душы, якая выпрабоўвае глыбіні і вышыні чалавечай існасці

чытак. Кнігі Алы Сямёнаў цікава чытаць і хочацца перачытаць. У іх — прага Святона і Высокага Сэнсу, якія шукае і па якіх сумуе жывая чалавечая душа.

ІНТЕРВ'Ю

Віталь Рыжкоў: «МОЙ ШЛЯХ САМУРАЯ»

Віталь Рыжкоў — паэт, перакладчык. Фіналіст конкурсаў Беларускага ПЭН-цэнтра, прысвечаных стагоддзю газеты «Наша Ніва» (2007), конкурса імя Карласа Шэрмана (2009). Пераможца трох паэтычных слэміў у Беларусі і Украіне, лаўрэат прэміі часопіса «Дзеяслой» «Залаты апостраф» (2008), літаратурнай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, заснаванай Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Беларускім ПЭН-цэнтрам. Аўтар кнігі паэзіі «Дзвёры, замкнёныя на ключы». Жыве ў Мінску. Уваже чытачу «Літаратурной Беларусі» прапанующа фрагменты дзіўюх гутарак паэта — магілёўскаму сайту www.222.by і блюетэню «Кніганоша».

а трэцяя — харошыя паэты ў маіх перакладах (Сяргей Жадан, Гага Нахуцьшвілі, Рышард Крыніцкі, Устан Х'ю Одэн ды іншыя).

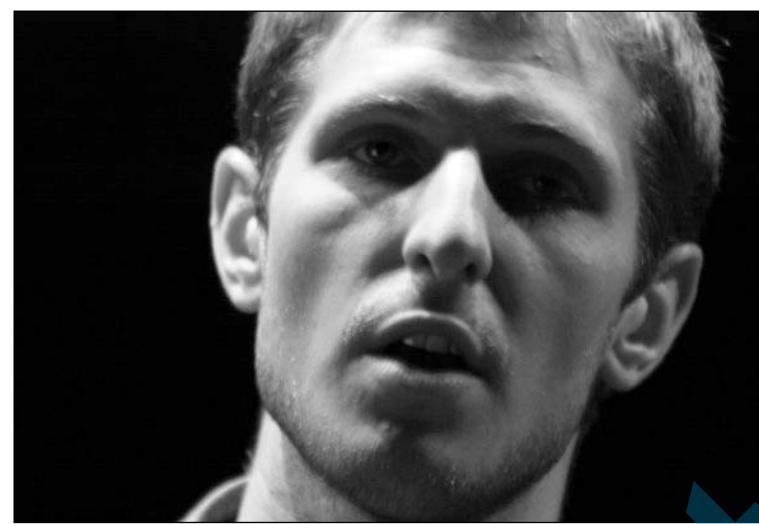
шиш.222.by: — **А чым матываванае ўключэнне ў кнігу блоку перакладаў? Здавалася б, першая аўтарская кніга... Не было жадання выдаць больш сваіх рэчаў?**

В.Р.: — Усё проста: калі ты не толькі паэт, але і перакладчык, ты і друкуеш не толькі ўласныя вершы, але і пераклады. З уласна-га матэрыялу, сабранага за восем гадоў, было выбрана для кнігі калі паловы — 35 тэкстаў, толькі найлепшае; не варта паддавацца кепскай тэндэнцыі публікацыі ў кнігах сваю кожную патрэбу распісаць асадку! (сміяцца)

шиш.222.by: — **А зякай мэтай зроблены мультымедыйны да-датак? Ці моцна адбілася яго наяўнасць на цане кнігі? І калі пайшла пра гэта гаворка, ці могуць набыць выданне ў абласных крамах і колькі грошай ім для гэтага спатрэбіца?**

В.Р.: — Час не стаіць на месцы: аўдыёкнігі ўжо даўно занялі свою нішу сярод спажыўкоў літаратуры. Не паглыбляючыся асабліва ва ўсе «за» і «супраць», скажу, што лепей так, чым анік. Як у аўтара, што даволі шмат выступае ўжывую з вершамі і перакладамі, у мяне абсалютна не было вагання — быць альбо не быць дыску пасля паступлення прапановы. Істотнага павелічэння цаны дыск не стварае, бо каштует літаральна калі 10% ад агульнай сумы. Што да беларускіх кнігарняў, тут праблемы: у іх у асноўным трапляюць кнігі толькі «правільных» беларускіх пісьменнікаў — па лінейцы распаўсюдзе «Белкнігі». Незалежная літаратура ў нас распаўсюджваецца, як марыхуана ў Еўропе — поштай, у незалежных распаўсюднікаў і з рук у руку на прэзентацыях :).

шиш.222.by: — **Ты даволі ма-лады аўтар, аднак вядомы шы-рок... Есць куча паэтаў, якія могуць толькі марыць пра гэта. Дык што гэта — праста ўдача, нечаканы паварот лёсу ці вынік праведзенай працы? Як трэба «стаць» маладому аўтару, каб аднойчы патры-маць у руках сваю кнігу?**

В.Р.: — Мне складана даваць нейкія парады — універсальнай формулы тут не можа быць, і гэта добра. Мой шлях самурая, як на мяне, даволі дзіўны і выпадковы. У 2002-м (да гэтага яшчэ гады трох па-рускі) я пачаў пісаць па-беларуску так, як умеў і як падабалася найперш мне самому, але ў мяне і думкі не было, што гэта калі-небудзь каму-небудзь спатрэбіца. Так гэтыя вершы ляжалі сабе ціха-циха ў май памяці да 2005-га, пакуль я ў пэўным сэнсе выпадкова і даволі ўдала не ўзяў удзел у паэтычным конкурсі для пачаткоўцаў... Тады неяк усё завярцелася-закруцілася — прычым у асноўным неяк па-займікам узделам, я толькі прыходзіў чытаць вершы ў розных месцах. Праз год чытаў вершы ў Мінску, праз два — у Маскве і Кіеве, праз трох — у Вільні. Вядома, за гэта ўсё я ўдзячны добрым людзям, якім падабалася тое, што я пішу...

шиш.222.by: — **У Беларусі, калі я правільна разумею, два паралельныя літаратурныя працэсы: афіцыйны і рэальны. Афіцыйны, падобна, застаўся нам ад саўка, пераняўшы ўсё яго механізмы: чэргі на выданне, саюзы пісьменнікаў і г.д. Нават не ведаю, ці даюць ім пущёўкі на якія-небудзь пісьменніцкія дачы. Арэальны літаратурны працэс — нейкі стыхійны рух, плынь выводзіць на паверхню нечаканыя для афіцыйнай літаратуры імёны. Не было жадання стаць прызнаным у гэтай «афи-**

рускіх пісьменнікаў і Беларускага ПЭН-цэнтра «Дэбют» імя Максіма Багдановіча ў націонацы «Паэзія» — за дэбютны зборнік! Што, на вашую думку, гэтая прэмія дае маладым літаратарам?

Віталь Рыжкоў: — Дзякую за віншаванні. Маладым літаратарам, якія не атрымалі прэмію, гэта дае (часам — патрэбны, часам — не) імпэт, каб выдаць першую кнігу, бывае, што дае белую альбо чорную зайдзрасць (залежыць ад літаратора) да тых, хто яе атрымаў. Апошнім — (каму-ніц патрэбныя, каму-ніц — не) увагу, гроши і думкі пра тое, як і што рабіць далей.

«Кніганоша»: — **У вашую дэбютную кнігу «Дзвёры, замкнёныя на ключы» ўваішлі вершы, напісаныя за 8 гадоў. Чаму вы так доўга не адважваліся выдаць першую кнігу і як адбіralі вершы для яе?**

В.Р.: — Так, Беларусь — краіна двух пісьменніцкіх саюзаў. Дзяржаўны пад кірауніцтвам Чаргінца і недзяржаўны на чале з Алесем Пашкевічам, ёсць яшчэ Беларускі ПЭН-цэнтр і «Полоцкая ветвь». Справядліва будзе заўважыць, што рэальны літаратурны працэс так ці інакш адбываецца па ўсіх франтах — гэта складаны кактэйль па формуле «маём тое, што маём». Ёсць харошыя творцы і рускамоўныя, і беларускамоўныя, і ў дзяржаўным, і ў недзяржаўным саюзах — я б не наважыўся займацца сегрегацыйнай па партыйных упадабаннях, маўляў, хтось займаецца літаратурай, а хтось сядзіць на дачы. У любым разе, я на дадзены момант не з'яўляюся сябрам ніводнай з пералічаных арганізацый і не збираюся; хоць і зразумела, з якімі з іх я, скажам, салідарны — мая хата не на ўскрайку стаіць, калі казаць пра эстэтычную і грамадзянскую пазіцыі. Недзе з год таму я апынуўся ў кампаніі шведскіх пісьменнікаў — сябраў міжнароднага ПЭН-клуба — сябраў Саюза Пашкевіча і сябраў Беларускага ПЭН-цэнтра, дзе акурат паўсталі пытанне пра ўступленне ці неўступленне ў аўянніні. Моладзь цяпер і ў Еўропе не жадае нікуды ўступаць — і старэйших літаратараў гэта бянтажыць). Дык вось, пытанню, якое магло б прагучыць і з маіх вуснаў: «А што мне дасць уступленне ў саюз — як гэта палепшыць якасць маёй літаратуры альбо жыцця?»

— супрацьстаяла жорсткае: «Ты павінен дамаць, што Ты дасці саюзу!». Робіцца сумна ад думкі, што ўсе твае творчыя эксперыменты і напрацоўкі насымреч — унёсак не ў літаратуру, а ў штось іншое. Як, напрыклад, ты не можаш ажаніцца з дзеўкай па каханні праз тое, што ты радыкальна іншага веравызнання — вось і кахаешся з ёй дзеля Кахання паза шлюбам :). Але хто ведае, што мне стукне ў галаву, калі я буду не такі малады і дзэрзкі? :

«Аўдыёдыш — другая кніга...»

Алесь САЧАНКА, «Кніганоша»: — **Шаноўны Віталь, віншаем з атрыманнем літаратурнай прэміі Саюза беларускіх пісьменнікаў і беларускага ПЭН-цэнтра «Дэбют»!**

В.Р.: — Я збіраюся ўсё ж напісаць кнігу, якая мяне будзе задавальняць на 90 адсоткаў.

ВОДГУК

АД МІСТЫКІ ДА ПОСТМАДЭРНІЗМУ

Ірына Шаўлякова. Сапраўдны хронікі Поўні. Артыкулы і рэцензіі. Мінск, Літаратура і мастацтва, 2011.

Гэта кніга крытыкі з тых, што чытаеца, як інтэлектуальная проза. Ірына Шаўлякова мае свой непаўторны, пазнавальны стыль, вобразны, нават барочны, і ясную мэту: даказаць, што беларуская літаратура цікавая і канкурэнтаздольная. Пасля прачытання яе артыкулаў у гэтым сумніваў не ўзнікае.

Распавядае аўтар пра літаратурны працэс першага дзесяцігоддзя XXI стагоддзя, гэта значыць пра саме новае і цікае, што адбываецца ў нашай літаратуре і пра што абсалютная большасць, на жаль, не падазрае. Нездарма Шаўлякова парыўноўвае актуальнае беларускую літаратуру разнаўства з... уфалогіяй.

Сярод герояў кнігі — прадстаўнікі абдзеленага ўвагай крытыкі пакалення 40-гадовых: Алесь Бадак, Алесь Наварыг, Анатоль Казлоў, Андрэй Федарэнка, пакаленне 1990-х — Альгерд Бахарэвіч, Вера

Бурлак, Віктар Жыбуль, Зміцер Вішнёў, Сяргей Прывулкі... Ад містыкі і гістарычнага рамана да постмадэрнізму і яго паслядоўнікаў. Аўтар упісвае ўсё гэта ў кантэкст сусветнай літаратуры, шчодра цытуючы філосафаў і паэтаў, дадаючы вобразнасці і парадаксальнасці ад сябе...

Сумна вам не будзе: сярод

прычын, дзеля чаго трэба вы-

даваць такія зборнікі, названы

пункт: «каму-ніц гэта прыносіць

адрэналін» не менш, чым прагляд

крымінальнай.

Л. Р.

«Аўдыёдыш — другая кніга...»

Алесь САЧАНКА, «Кніганоша»: — **Шаноўны Віталь, віншаем з атрыманнем літаратурнай прэміі Саюза беларускіх пісьменнікаў і беларускага ПЭН-цэнтра «Дэбют»!**

В.Р.: — Я збіраюся ўсё ж напісаць кнігу, якая мяне будзе задавальняць на 90 адсоткаў.